

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережесих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 3 2025

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського3

**Зустріч Президента України В. Зеленського з президентом
Європейського інвестиційного банку Н. Кальвіно**.....3

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

**Перші тижні президентства Д. Трампа: основні укази і їх значення
для світу та України в оцінках експертів**.....4

Потіха А.

**Неформальний саміт ЄС у Брюсселі. Візит міністра
закордонних справ Великої Британії Д. Леммі до Києва**.....19

Аулін О.

**Позиції лідерів Глобального Півдня
щодо війни в Україні: експертні оцінки**.....25

Економічний ракурс

Кулицький С.

**Українські біженці в країнах їх перебування наприкінці
2024 р.: процеси адаптації тривають**

(Закінчення. Початок у № 2–3)31

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....40

Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....46

Міжнародне співробітництво в галузі освіти і науки.....54

Наука і влада.....58

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Глуцук Є.

**Аналіз потенціалу сучасних соціальних
медіа в контексті формування владних стратегічних комунікацій.....61**

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«Важливо працювати всім нам разом заради наближення реального миру та дієвих гарантій безпеки», – наголосив Президент В. Зеленський.

«Бажаю здоров'я, шановні українці, українки!

Сьогодні кілька рішень майже фіналізовані – уже є чіткий шлях виконання. Перше – нарада за участі Прем'єр-міністра, першої віцепрем'єр-міністерки Свириденко та міністра охорони здоров'я Ляшка щодо цін на ліки. Ціни абсолютно неадекватні. Аптечні мережі та виробники повинні дати більш комфортні умови нашим людям. Готуємо засідання РНБО щодо цього й дуже конкретні пропозиції в інтересах наших людей, щоб знизити ціни.

Друге – щойно була зустріч із главою Європейського інвестиційного банку. Це про підтримку України – ще 2 млрд дол. для України: кошти для нашої енергетики, для наших житлових програм, для інфраструктурних проєктів. Вдячний за допомогу!

І третє – уже предметно готуємося до перемовин із партнерами – з європейськими, з американськими, – починаючи вже із середи. Це і “Рамштайн”, і зустрічі в Києві, і згодом – участь у Мюнхенській безпековій конференції. Важливо працювати всім нам разом заради наближення реального миру та дієвих гарантій безпеки – безпеки людей, безпеки нашої держави, безпеки економічних відносин та обов'язково – нашої ресурсної стійкості: і не тільки України, а й усього вільного світу. Усе це вирішується зараз, усе це вирішується Україною та нашими партнерами. Мир – це завжди спільна справа.

Вдячний усім, хто з Україною!

Слава Україні!» (Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 10.02).

Зустріч Президента України В. Зеленського з президентом Європейського інвестиційного банку Н. Кальвіно

Президент В. Зеленський провів зустріч із президентом Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) Н. Кальвіно, яка вперше приїхала до України з візитом.

Глава держави подякував ЄІБ за підтримку українців та українок із самого початку повномасштабного російського вторгнення. Загальна сума наданої допомоги становить уже понад 2 млрд євро. «Це серйозна підтримка, і ми розраховуємо на продовження нашого партнерства. Знаю, що є рішення інвестувати цього року в проєкти в Україні додаткові 2 млрд євро, на які ми можемо розраховувати», – зазначив Президент України.

Ключові теми зустрічі – підтримка енергетики в умовах постійних російських атак, будівництво укриттів у школах і дитсадках, пунктів перетину кордону, а також забезпечення житлом внутрішніх переселенців, які втратили дім через російську агресію.

За словами В. Зеленського, підтримка гуманітарних проєктів надзвичайно важлива на сьогодні, адже на їх реалізацію вплинуло призупинення допомоги від USAID.

Президент Європейського інвестиційного банку окремо відзначила продуктивну співпрацю з Україною. За її словами, ЄІБ уже прискорив реалізацію проєктів. Зокрема, були підписані договори щодо програм підтримки критичної інфраструктури, водопостачання та енергетики. «У нас є чіткий план співпраці, і я дуже сподіваюся, що незабаром ми зможемо обговорювати не лише стійкість України сьогодні, а також довгострокові перспективи», – наголосила Н. Кальвіно (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>)*). – 2025. – 10.02).

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перші тижні президентства Д. Трампа: основні укази і їх значення для світу та України в оцінках експертів

Вступ на посаду 47-го Президента США Д. Трампа після інавгурації 20 січня став очікуваною та водночас доволі тривожною подією для всього світу, зокрема для України. Зважаючи на ряд його гучних заяв під час передвиборчої кампанії та після перемоги в перегонах, обіцянки ухвалення чималої кількості рішень щодо питань як внутрішньої, так і зовнішньої політики, неодноразово висловлені геополітичні амбіції та територіальні претензії, очікування від президентства Д. Трампа були неоднозначними. В Україні, для якої США є ключовим партнером у протистоянні російській агресії, від фінансової допомоги та політичної волі якого залежить дуже багато, висловлювалися насамперед сподівання, що Д. Трамп сприятиме припиненню війни, досягненню справедливого миру з наданням подальших гарантій безпеки Україні. Водночас лунали припущення щодо ймовірних ризиків, пов'язаних з можливим припиненням військової або фінансової підтримки України з боку США та навіть послабленням тиску на Росію. Непростих викликів очікували також у країнах Європи, оскільки Д. Трамп, з одного боку, неодноразово заявляв про необхідність перекладання фінансового навантаження щодо підтримки України та відповідальності за

гарантії безпеки для нас на ЄС, а з іншого – піддавав сумніву подальшу участь США в міжнародних безпекових структурах, зокрема в НАТО. У цьому контексті перші кроки нового Президента США опинилися в полі посиленої уваги світового співтовариства й отримали детальне висвітлення в інформаційному просторі.

Одразу після інавгурації новий Президент США Д. Трамп підписав ряд виконавчих указів (executive orders). Президентські виконавчі укази – це специфічний інструмент урядування, притаманний США. Це розпорядження, які глава держави видає без узгодження з Конгресом, вони мають силу закону, але скеровуються не на всіх американців, а на органи виконавчої влади. Як пояснюють американські правники, укази покликані «заповнювати прогалини», які федеральні закони не охоплюють. Однак ці документи можуть бути оскаржені в суді, а також скасовані наступним президентом.

В історії США були випадки, коли Верховний суд і Конгрес скасовували виконавчий указ президента. Наприклад, у 1952 р. суд постановив, що Президент Г. Трумен не мав повноважень видавати указ про експропріацію сталеливарних заводів під час Корейської війни. Щоправда, нині, коли більшість верховних суддів США дотримуються консервативних поглядів, а в Конгресі більшість за Республіканською партією, система стримування й противаг, імовірно, буде не така дієва. Тобто рішення Д. Трампа, які мають політичну підтримку, навряд чи будуть скасовані найближчим часом (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/01/24/7203327>).

Усього впродовж першого тижня президентства Д. Трамп підписав кілька десятків виконавчих указів. При цьому він відзначився не лише їх великою кількістю, а й місцем та способом їх підписання – на стадіоні Capital One Arena у Вашингтоні під овації десятків тисяч прихильників, хоча зазвичай новий Президент США підписує свої перші укази в Овальному кабінеті Білого дому. Перші укази Д. Трампа на посаді Президента викликали широкий резонанс як у США, так і за кордоном, та стали об'єктом детального аналізу з боку політиків, експертів і представників ЗМІ. Вони стосуються широкого кола питань, зокрема енергетики, технологій, нацбезпеки, імміграційної й тарифної політики, а також скасовують дію 78 нормативних актів, виданих попереднім Президентом Д. Байденом.

Серед перших указів 47-го Президента Сполучених Штатів Америки були анонсовані раніше розпорядження про перейменування Мексиканської затоки на Американську в офіційних урядових документах США та відновлення назви гори ім. Маккінлі на Алясці, яку Б. Обама у 2015 р. перейменував на гору Деналі, аби вшанувати коюконів, корінне населення штату. Також Д. Трамп відклав на 75 днів заборону на діяльність тіктоку в США. Обмеження на китайський сервіс були накладені Д. Байденом, навіть діяли близько одного дня. Д. Трамп не лише відклав заборону, а й пом'якшив вимоги до тіктоку. Якщо раніше уряд США вимагав продати весь американський підрозділ новому власнику, то тепер може йтися про 50 %

відділення, а решта залишатиметься в руках материнської компанії “ByteDance”.

Д. Трамп також підписав указ про повернення смертної кари та про помилування 1,5 тис. обвинувачених, які проходять у справі щодо штурму Капітолію 6 січня 2021 р., що мав на меті завадити передачі влади обраному Президенту Д. Байдену. Раніше, виступаючи на Capital One Arena, Д. Трамп назвав цих людей «заручниками 6 січня», хоча це сотні обвинувачених, які під присягою зізналися в скоєнні кримінальних злочинів під час штурму Капітолію або були визнані винними суддями чи колегією присяжних.

«Бачити підписання Президентом США великої кількості помилювань у перший же день його перебування на посаді – рідкісне видовище. Зазвичай помилування це щось, що відбувається наприкінці правління. Але для Президента Трампа, якщо ви звертали увагу на його передвиборчу кампанію і на все, що було сказано після виборів, не дивно, що помилування стали частиною його першого дня. Тому що це було справді важливою частиною його аргументації, чому він знову балотується на пост Президента», – зазначила в цьому контексті експерт з державного права Е. Гош ([URL: https://www.dw.com/uk/so-oznacaut-persi-ukazi-donald-trampa/a-71364373](https://www.dw.com/uk/so-oznacaut-persi-ukazi-donald-trampa/a-71364373)).

Ще одній важливій темі передвиборчої кампанії республіканця – питанню прав ЛГБТК+ – також було присвячено один з указів, підписаних у перший день президентства Д. Трампа. У документі йдеться про те, що віднині, згідно з офіційною політикою уряду США, є тільки дві статі – чоловіча і жіноча, а небінарних або інших варіантів більше немає. Цей указ також зобов’язує федеральні відомства припинити здійснення політики, започаткованої за президента Д. Байдена, яка полегшила трансгендерам зміну гендерних даних у федеральних посвідченнях особи.

Перше, на чому зосередився Д. Трамп в енергетичній сфері, – це скорочення програм «зеленої» енергетики й подальший розвиток нафтового та газового сектора. Новий Президент США оголосив надзвичайний стан в енергетиці, який надає йому додаткові повноваження щодо стимулювання збільшення видобутку копалин. Ще один указ, який стосувався сектору, називається «Вивільнення американської енергії».

Реалізація енергетичної стратегії Д. Трампа на практиці означає спрощення розвідки та видобутку нафти й газу на федеральних землях, а також у водах, що прилягають до країни. Зокрема, як очікується, тепер активізується видобуток копалин на Алясці та в Арктичній зоні, які намагався залишити недоторканими Д. Байден.

Минулого року видобуток нафти в США перебував на історичному максимумі, сягнувши 13,2 млн барелів на день. При цьому США вже шість років поспіль видобувають більше «чорного золота», ніж будь-яка інша країна світу. За оцінками Адміністрації енергетичної інформації США, цьогоріч видобуток нафти в Сполучених Штатах Америки зросте ще приблизно на 3 %, але у 2026 р. темпи зростання скорочуватимуться. І справа тут не в кількості дозволів, а у вартості сировини, яка знижуватиметься.

Поки що поточна ціна на нафту фактично не відреагувала на рішення Д. Трампа. Якщо до підписання указів ф'ючерси на барель Brent коштували близько 80 дол., то після – 79 дол. Це пояснюється тим, що нововведення стосуються середньої й далекої перспективи. Акції виробників нафти також особливо не відреагували на нововведення Д. Трампа. Exxon Mobil 21 січня подешевшав на 0,76 %, Chevron – на 2 %, а Shell подорожчав на символічні 0,07 %. Таким чином, поточні коливання ціни пального продемонстрували більший вплив на акції, ніж майбутні перспективи (URL: <https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/pershi-rishennya-trampa-yak-voni-vplivayut-na-ssha-ukrayinu-i-svit>).

Із зміною енергетичних пріоритетів пов'язано ще одне рішення Д. Трампа – вихід з Паризької кліматичної угоди, домовленості про скорочення викидів парникових газів, покликаної стримати глобальне потепління. Аналогічне рішення він ухвалив під час першої каденції, але Д. Байден скасував відповідний указ.

За оцінками, опублікованими нещодавно дослідницькою фірмою “Rhodium Group”, минулого року США скоротили викиди всього на 0,2 %, порівнюючи з 2023 р. Паризька угода обумовлює скорочення викидів парникових газів до 2030 р. на 61 % від рівня 2005 р. За даними Rhodium Group, якщо Д. Трамп відмовиться від більшої частини кліматичної політики Д. Байдена, викиди в США до 2030 р. можуть скоротитися до цієї дати лише на 24–40 %.

Вихід США з кліматичної угоди стане офіційним через рік після подання листа з повідомленням про це до Організації Об'єднаних Націй, який був підписаний Д. Трампом у перший день президентства. «Це може стати сигналом для інших до зниження своїх зобов'язань щодо пом'якшення наслідків зміни клімату. Це може зменшити тиск на інші країни з великими викидами, такі як Китай», – вважає Л. Шеферз, член неурядової організації “Germanwatch”, що займається питаннями охорони навколишнього середовища й прав людини.

Ще одне важливе рішення в згаданому контексті – наказ розглянути питання про скасування урядових субсидій та інших механізмів стимулювання продажів електромобілів. За словами Д. Трампа, вони надавали переваги електромобілям, порівнюючи з іншими технологіями. Акції виробників електрокарів відреагували на це різким падінням. Lucid Group втратила за день майже 7 % вартості, Rivian – 6,5 %. Навіть Tesla подешевшала на 0,5 %, хоча має великі плани на дерегуляцію та запуск таксі на автопілоті. Раніше І. Маск заявляв, що його компанії субсидії ні до чого, а оглядачі припускають, що їх скасування допоможе позбутися конкурентів.

Ряд указів Д. Трампа стосується міжнародних питань, які пов'язані переважно з виходом США з певних структур чи організацій, введенням міграційних обмежень та запровадженням мит на ввезення товарів з інших країн. Зокрема, очікуваним було рішення щодо виходу із Всесвітньої організації охорони здоров'я, для якої Сполучені Штати Америки є

найбільшим фінансовим донором і формують 18 % її бюджету. Д. Трамп хотів це зробити ще у 2020 р. на тлі пандемії коронавірусу, але Д. Байден після приходу до влади скасував рішення. Формально для підтвердження нинішнього рішення про вихід з ВООЗ ще потрібне схвалення Конгресу, але воно фактично гарантоване, зважаючи на республіканську більшість в обох палатах.

Д. Трамп 4 лютого видав указ про вихід США з Ради ООН з прав людини, а також про заборону на майбутнє фінансування агентства ООН з надання допомоги Сектору Газа. Д. Трамп заявив, що США допомогли заснувати ООН після Другої світової війни з метою запобігання майбутнім глобальним конфліктам і сприяння міжнародному миру та безпеці. «Але деякі установи та органи ООН відійшли від цієї місії і натомість діють усупереч інтересам Сполучених Штатів Америки, нападаючи на наших союзників і пропагуючи антисемітизм», – ідеться в указі (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/02/5/7204207>).

Американський Президент зазначив, що як і в 2018 р., коли США вийшли з Ради ООН з прав людини, Сполучені Штати Америки переглянуть «зобов'язання перед цими інституціями». За його словами, три організації ООН, які заслуговують на нову перевірку, – Рада ООН з прав людини, Організація ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) та Близькосхідне агентство ООН для допомоги палестинським біженцям й організації робіт (UNRWA).

Він зазначив, що в «UNRWA проникли члени угруповань, давно визначених Державним секретарем США як іноземні терористичні організації, а співробітники UNRWA брали участь в атаці ХАМАС на Ізраїль 7 жовтня 2023 р.». Д. Трамп виокремив фінансування UNRWA та наголосив, що «виконавчі департаменти та агентства не повинні використовувати жодних коштів для внесків, грантів чи інших виплат» агентству.

Щодо Ради ООН з прав людини Д. Трамп зауважив, що вона «захищала порушників прав людини, дозволяючи їм використовувати організацію для прикриття від контролю». ЮНЕСКО, за його словами, продемонструвала нездатність реформуватися, «постійно демонструвала антиізраїльські настрої протягом останнього десятиліття та не змогла розв'язати проблеми, пов'язані зі зростаючою заборгованістю».

Відтак Д. Трамп наголосив, що США не братимуть участі в роботі Ради ООН з прав людини та «не прагнутимуть бути обраними до цього органу». Також Сполучені Штати Америки «проведуть огляд свого членства в ЮНЕСКО». До огляду буде входити «аналіз будь-яких проявів антисемітизму або антиізраїльських настроїв в організації».

Боротьба з нелегальною міграцією – ще одна передвиборча обіцянка Д. Трампа, яку він взявся реалізовувати з першого дня президентства. За оцінками Migration Policy Institute, у США наразі перебуває понад 11 млн нелегальних мігрантів, близько половини з яких прибули з Мексики. Д. Трамп оголосив надзвичайний стан на південному кордоні, що дає йому змогу

використовувати фінансові кошти без схвалення Конгресу і відправляти на допомогу військових. Крім того, Міністерству внутрішньої безпеки доручено вжити всіх необхідних заходів для депортації мігрантів, що перебувають у країні незаконно. У своєму указі про надзвичайний стан Д. Трамп посилається на статтю Конституції, яка зобов'язує федеральний уряд захищати США від «вторгнення». Саме так Президент США називає наплив мігрантів на південному кордоні. Однак фахівці в галузі конституційного права критично ставляться до такого трактування, оскільки цей термін традиційно використовується для позначення військового нападу ([URL: https://www.dw.com/uk/tramp-proti-migrantiv-so-moze-zavaditi-jogo-planam/a-71517203](https://www.dw.com/uk/tramp-proti-migrantiv-so-moze-zavaditi-jogo-planam/a-71517203)).

Для мігрантів також запроваджено ряд обмежень. Зокрема, тимчасово закрито в'їзд для мігрантів в Ель-Пасо, що спричинило скасування запланованих зустрічей мігрантів з представниками міграційної служби. Також Президент заборонив використання мобільного додатку CBP One, який давав можливість мігрантам легше потрапляти до США, записуючи на прийом до міграційної служби. Д. Трамп вирішив повернути політику «Залишайся в Мексиці», яка передбачає, що шукачі притулку в США мають перебувати в сусідній країні, доки їхня справа розглядається. Також було оголошено про масштабну депортацію нелегальних мігрантів, яка розпочалася вже наступного дня після інавгурації Д. Трампа.

Критики рішучих кроків Д. Трампа щодо боротьби з нелегальною міграцією вказують на залежність американської економіки від нелегальних мігрантів. Зокрема, 40 % працівників американських ферм – саме вони. У разі депортації їх не буде ким замінити, а працівники, які перебувають у країні на законних підставах, вимагатимуть більшої платні. Як наслідок зростатиме вартість продовольства. Близько 14 % усіх американських працівників у будівельній галузі становлять також мігранти без документів. У готельній галузі задіяно до 1 млн нелегалів. Крім того, щорічно працівники-нелегали сплачують до 80 млрд дол. федеральних і місцевих податків, після чого в них залишається близько 250 млрд дол., які вони витрачають у США. Втрата цих ресурсів обмежить споживання і ВВП Америки. Тому навряд чи Д. Трамп наважиться вислати всіх нелегалів зі США, радше, буде обмежено притік нових.

Цьому, вочевидь, покликаний сприяти ще один виконавчий указ Д. Трампа, який обмежує надання громадянства народженим на території США. Указ передбачає, що з 19 лютого дітям, народженим у США від нелегальних іммігрантів, відмовлятимуть в американському громадянстві й американські федеральні установи не матимуть права видавати документи, де визнається громадянство таких дітей. По суті, указ Д. Трампа прямо суперечить 14-й поправці до Конституції США 1868 р., яка гарантує право на отримання громадянства всім народженим на американській землі – за винятком тих, хто не підлягає американській юрисдикції (наприклад, військові

інших країн чи дипломати). Це право підтверджено також Верховним судом США 1898 р. у справі «Сполучені Штати Америки проти Вонг Кім Арка».

Тож на юридичний опір цьому указу не довелося довго чекати, і вже за кілька днів федеральний суддя у штаті Вашингтон Д. Коенур оголосив про призупинення дії указу. «Я працюю суддею понад 40 років і не можу пригадати справи, де ситуація була б більш зрозумілою. Це – грубо антиконституційний указ», – наголосив він (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/01/24/7203327>).

Крім того, позови проти указу Д. Трампа подали понад 20 штатів, серед яких Каліфорнія, Нью-Йорк, Іллінойс і Вашингтон, а також ряд організацій із захисту громадянських прав, разом з Американським союзом громадянських свобод (ACLU). Отже, шанси, що цей виконавчий указ буде зрештою скасовано через суд або просто відкликано, є вкрай високими, вважають експерти (URL: <https://www.dw.com/uk/tramp-proti-migrantiv-so-moze-zavaditi-jogo-planam/a-71517203>).

Д. Трамп також зробив перші кроки до запровадження мит на імпорتنі товари, що було однією з його ключових передвиборчих обіцянок. Під час виборчої кампанії Д. Трамп говорив про можливість запровадження мита в 10–20 % на будь-які імпорتنі товари та до 60 % – на вироблені в КНР.

Перші заяви Д. Трампа щодо запровадження мит стосувалися ключових торговельних партнерів США – Канади, Мексики та Китаю. За словами 47-го Президента, це рішення є відповіддю на їх роль у сприянні нелегальній імміграції та потраплянню наркотиків до Сполучених Штатів Америки. Д. Трамп оголосив, що з 1 лютого мають почати діяти 25 % мита на товари з Канади та Мексики, а також 10 % на продукцію з Китаю. На додаток, після того як Колумбія не прийняла «депортаційні» рейси зі США, аналогічні санкції були оголошені й щодо неї. Д. Трамп доручив запровадити надзвичайні 25-відсоткові мита на всі товари, що ввозяться з Колумбії до Сполучених Штатів Америки, а за тиждень підвищити їх до 50 %. Крім того, він доручив заборонити в'їзд та негайно анулювати візи колумбійським урядовцям, «а також усім союзникам і прихильникам Колумбії». Також Д. Трамп погрожував посилити перевірку громадян і вантажів Колумбії на кордоні. І це при тому, що, згідно з даними Бюро перепису населення США, Сполучені Штати Америки є найбільшим торговельним партнером Колумбії, у 2023 р. обсяг двосторонньої торгівлі становив 33,8 млрд дол., і позитивне сальдо США в ній становило 1,6 млрд дол. Колумбія є третім за величиною торговим партнером США в Латинській Америці (URL: <https://www.dw.com/uk/ssa-ta-kolumbia-dosagli-domovlenosti-sodo-deportacii-nelegalnih-migrantiv/a-71418927>).

Президент Колумбії Г. Петро оголосив, що його країна запровадить 50-відсоткові мита у відповідь. Канадські чиновники повідомили, що розробляють триетапний план запровадження тарифів та інших торговельних обмежень проти Сполучених Штатів Америки, який буде введено в дію, якщо Д. Трамп виконає свою погрозу про 25 % мита на всі канадські товари. Президент Мексики К. Шейнбаум також заявила про готовність відповісти на

дії США власними митами. Утім невдовзі компромісу з Мексикою і Канадою було досягнуто і після того, як вони погодилися посилити охорону кордонів зі США, запроваджено відстрочку на введення мит на 30 днів.

Мито у 10 % на всі товари з Китаю, які постачають у США, набуло чинності 4 лютого у результаті виконавчого указу, виданого президентом Сполучених Штатів Д. Трампом. Влада Китаю оголосила про низку кроків у відповідь, зокрема додаткові мита на вугілля, природний газ, сільськогосподарську техніку та інші товари зі Сполучених Штатів. Відповідні заходи включають 15-відсотковий податок на імпорт вугілля та скрапленого природного газу зі США. Сира нафта, сільськогосподарська техніка, пікапи та автомобілі з великими двигунами будуть обкладатися 10-відсотковим митом. Крім того, Пекін оскаржив нові тарифні мита у Світовій організації торгівлі та пообіцяв вжити невизначених «контрзаходів» (URL: <https://www.holosameryky.com/a/myta-na-tovary-z-kytau/7962213.html>).

Варто зазначити, що Д. Трамп заявив про плани запровадити мита і на продукцію з ЄС. Тож митна політика, серед інших кроків нової адміністрації Білого дому, викликає найбільше занепокоєння у світі. Про ризики для глобальної економіки попереджає Банк міжнародних розрахунків. «Глобальна торгівля, ймовірно, зіткнеться зі збільшенням тертя та фрагментації, що матиме наслідки для внутрішнього виробництва та цін. Виробництво, ймовірно, впаде в короткостроковій перспективі, тоді як зміни споживчих цін, імовірно, будуть нерівномірними в різних економіках», – заявили у банку (URL: <https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/pershi-rishennya-trampa-yak-voniplivayut-na-ssha-ukrayinu-i-svit/>).

Міжнародний валютний фонд вже знизив прогнози обсягів світової торгівлі на наступні два роки. Його експерти стверджують: якщо країни не досягнуть консенсусу щодо торгівлі, їм загрожуватиме привид стагфляції, тобто падіння економіки разом зі зростанням цін.

«Тарифи – це грубий інструмент, який карає споживачів і підриває глобальні ринки. Тарифна стратегія Трампа може викликати резонанс у внутрішньої аудиторії, але світова економіка не працює у вакуумі. Ця політика ризикує спровокувати торговельну війну, яка зашкодить усім, особливо середньому та робітничому класам», – застерігає генеральний директор DeVere Group Н. Грін.

Для пересічної американської сім'ї це означатиме зниження купівельної спроможності приблизно на 1200 доларів на рік, згідно з дослідженням Budget Lab при Єльському університеті. Американські компанії та споживачі щорічно закупають товари на суму 1,3 трлн дол. у Канаді, Мексиці та Китаї. Це включає продукти харчування, електроніку, автомобілі, запчастини та одяг, за даними Бюро перепису населення США. Раптове запровадження Д. Трампом високих мит на товари, що перетинають кордони США, може серйозно порушити регіональні ланцюги постачання, які формувалися протягом останніх 30 років.

Як пише видання The Washington Post, особливо сильно може постраждати автомобільна промисловість, оскільки значна частина її виробництва залежить від постачання деталей з Канади та Мексики. Це може спричинити масштабний економічний хаос у галузі (URL: <https://suspilne.media/938883-tramp-pidpisav-ukaz-pro-zaprovadzenna-mit-na-tovari-z-kanadi-meksiki-ta-kitau>).

Перші кроки Д. Трампа на посаді президента викликали широкий резонанс як у США, так і за кордоном. Його рішення, зокрема указ про запровадження смертної кари, помилування учасників штурму Капітолія та дії проти тіктоку, були продиктовані популістською політикою та бажанням посилити свою підтримку в суспільстві, вважає американський політтехнолог і політолог Д. С্মарт (URL: <https://uatv.ua/uk/pershi-kroky-trampa-na-posadi-prezydenta-poyednuuyut-populizm-i-neodnoznachni-rishennya-otsinka-amerykanshogo-politologa>).

Указ про відновлення смертної кари був одним із перших кроків Д. Трампа для зміцнення його іміджу сильного лідера. Разом з тим він не був продиктований необхідністю. «Трамп підписав цей указ через популізм. Йому просто потрібно було показати, що він сильніший за Д. Байдена. У тому й була суть», – прокоментував політолог.

Однак малоімовірно, що смертна кара буде застосовуватися на практиці під час президентства Д. Трампа, вважає Д. С্মарт. Судові процеси в США часто тривають десятиліттями, та й 48-й президент США, який замінить Трампа, може скасувати цей указ. «Я не думаю, що хоч одна людина буде страчена під час правління адміністрації Трампа. Судові процеси в США займають дуже багато часу. Тож цей указ – лише політичний крок. І якщо представник Демократичної партії буде обраний президентом після Трампа, то можна очікувати, що він скасує цей указ», – наголосив політолог.

Помилування учасників штурму Капітолія 6 січня 2021 р. було спрямоване на формування лояльності серед радикально налаштованих прихильників Д. Трампа, які бачать у цьому кроці підтримку своїх дій. Фактично, Д. Трамп використовує цей кейс як інструмент для зміцнення своєї бази підтримки. «Учасники штурму Капітолія у 2021 р. – це люди, які його підтримували й тепер побачили, що він підтримає і їх. Тобто це був крок до того, щоб під час його президентства поруч з ним була якась дуже лояльна група», – зазначив політтехнолог.

Розблокування тіктоку в США має також популістський характер, спрямований на залучення молодого покоління, яке активно користується цією платформою, стверджує Д. С্মарт. «Трамп хоче розблокувати тіток і, ймовірно, він зробить це в межах популізму. Такі ходи характерні для Трампа: він часто ухвалює популярні рішення, які можуть швидко втратити актуальність. Наприклад, зараз це рішення набирає підтримки серед молоді, яка активно користується тіктоком. Трамп, схоже, хоче показати, що він розуміє їхні інтереси», – прокоментував експерт. Водночас, зазначає він, у США чудово розуміють, що ця платформа є інструментом Китаю, який може

становити загрозу національній безпеці. Цілком ймовірно, що тіток буде змушений продати американській компанії або повністю припинити роботу в країні, щоб усунути цю загрозу.

Політолог, голова Центру аналізу та стратегій І. Чаленко, аналізуючи перші кроки Д. Трампа як Президента, констатує: політик намагається продемонструвати, що він швидко виконує свої передвиборчі обіцянки. І. Чаленко зазначає, що Д. Трамп одразу взявся за боротьбу із незаконною міграцією. Також новий президент почав просувати зниження цін на нафту і вже досяг деяких результатів.

Щодо скасування низки рішень свого попередника Д. Байдена, то І. Чаленко характеризує ситуацію як певний «ренесанс того, як діяв Трамп під час свого першого президентства», коли «під ніж» пішло багато рішень 44-го президента США Б. Обами. Політолог називає Д. Трампа «бурею» та «вкрай незручним політиком» як для США, так і всього світу. Утім адаптація до нової стратегії США вже активно відбувається, вважає І. Чаленко.

Політолог В. Воля, оцінюючи перші дні Д. Трампа на посаді, називає період з 20 до 27 січня «тижнем ескалації», рівень якої значно перевищує аналогічні часи його першого президентства. У своєму Telegram-каналі аналітик нагадує, що половині світу були озвучені претензії, вимоги, ультиматуми і погрози, а також резонансні рішення Д. Трампа погіршують відносини США з іншими державами. За ці декілька днів, додає В. Воля, новий президент нажив багато «недоброзичливців» у різних частинах світу: Європі, Латинській Америці, Східній Азії, на Близькому і Середньому Сході. «Чи розумно сваритися з половиною світу одночасно? Турборежим Трампа з озвученням його претензій, ультиматумів, з ухваленням ескалаційних рішень – це шлях не до відродження величі Америки, а у іншому напрямі», – переконаний аналітик (URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4751603-pershyyi-tyzhden-trampa-eskalatsiia-v-turborezhymi>).

Водночас експерт з державного права Е. Гош зазначає, що далеко не всі укази Д. Трампа, видані в перший день його другого президентського терміну, означають негайні зміни для США. Наприклад, вихід країни з ВООЗ набуде чинності тільки через рік. Мине чимало часу, перш ніж американці відчують наслідки деяких інших указів, зазначає аналітик. «Деталі того, як усе це розвиватиметься, справді дуже важливі. Адже багато чого може змінитися щодо того, на кого вплинуть ці нововведення, коли саме і чи будуть винятки. Деякі речі можуть статися в перший день, але багато з документів, підписаних Трампом, пройдуть через період вивчення, перегляду та інших адміністративних процедур», – зауважила Е. Гош (URL: <https://www.dw.com/uk/so-oznacaut-persi-ukazi-donald-trampa/a-71364373>).

До того ж деякі укази Д. Трампа можуть бути заблоковані або скасовані судами. Так, Федеральний суд США вже тимчасово заблокував рішення адміністрації президента Д. Трампа щодо заморожування федеральних грантів і кредитів. Раніше суд тимчасово заблокував указ, який забороняє видавати

документи про американське громадянство дітям за правом народження у США.

Показовими для розуміння сприйняття американцями початкового періоду президентства Д. Трампа й оцінки ними його перших указів є опитування від Reuters та Ipsos, яке демонструє, що через тиждень після вступу на посаду президента лише 45 % американців схвалюють діяльність Д. Трампа (20–21 січня було 47 %). Не схвалюють його діяльність 46 % опитаних. До того ж під час першого терміну рейтинг схвалення дій Д. Трампа після інавгурації сягав 49 %.

Більшість американців (59 %) виступили проти скасування практики надання громадянства дітям, народженим у США, 70 % респондентів виступають проти перейменування Мексиканської затоки. Близько 59 % американців виступили проти рішення Д. Трампа припинити федеральні зусилля щодо сприяння найму жінок чи расових меншин, стільки ж виступають проти виходу США з Паризької кліматичної угоди.

Крім того, помилування учасників штурму Капітолія підтримали лише 34 % опитаних, 62 % – не підтримали. Відстрочення блокування тіктоку в країні схвалюють 44 % американців, 52 % – не схвалюють. Водночас близько 48 % американців схвалюють підхід Д. Трампа до імміграції порівняно з 41 %, які не схвалюють його рішення (URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4751603-pershyi-tyzhden-trampa-eskalatsiia-v-turborezhymy>).

Для України сигнали, які надходили зі США у перші тижні президентства Д. Трампа, були неоднозначними. У своїй інавгураційній промові він жодним словом не згадав про російську агресію проти України, однак заявив, що сила США «зупинить усі війни та принесе дух єдності у світ».

Підписуючи свої перші укази, Д. Трамп паралельно спілкувався із журналістами, зокрема заявивши, що Президент України В. Зеленський «хоче укласти угоду» і висловивши сподівання, що Путін також має бути готовий до неї, бо «він руйнує Росію не укладаючи угоду».

Президент США доручив своєму спецпредставнику з питань України та Росії К. Келлогу протягом 100 днів закінчити війну, повідомляє The Wall Street Journal. За даними видання, активність К. Келлога є початковим кроком у мирних переговорах, які Д. Трамп має намір контролювати особисто.

Президент США у соцмережі “Truth Social” 22 січня зробив чергову заяву на тему «угоди по Україні». Д. Трамп написав, що «любить російський народ», і в нього завжди були дуже хороші стосунки з Путіним. Однак він закликав російського диктатора піти на переговори сьогодні, щоб припинити війну до того, як вона стане гіршою. «Якщо ми не укладемо угоду, до того ж найближчим часом, у мене не залишиться іншого вибору, окрім як запровадити високі мита, тарифи та санкції на все, що Росія продає Сполученим Штатам та іншим країнам», – написав Д. Трамп.

Під час виступу на Давоському економічному форумі 23 січня Президент США заявив, що сподівається на допомогу Китаю для завершення

війни РФ. Крім того, Д. Трамп буде домагатися зниження цін на нафту, яке, за його словами, може призвести до завершення війни в Україні. Це можна зробити нарощуванням власне американського видобутку та залученням інших країн. «Я також попрошу Саудівську Аравію та ОПЕК знизити ціни на нафту – їх необхідно знизити. Якщо ці ціни знизяться, війна Росії з Україною завершиться миттєво», – заявив Д. Трамп. Згодом спецпредставник Д. Трампа з питань України та Росії К. Келлог уточнив, що йдеться про ціну 45 дол. за барель.

Водночас Д. Трамп не виключає можливість купівлі американської зброї для України за рахунок доходів від заморожених російських активів. Про це повідомив К. Келлог в інтерв'ю Fox News. Він зазначив, що «це тема для обговорення». Однак, на думку К. Келлога, «це не та стаття, яка вирішить проблему».

Тож загалом для України перший тиждень Д. Трампа на посаді президента, як і очікувалось, не приніс жодних істотних зрушень, але стала ще більш очевидною націленість Д. Трампа на укладення «угоди» щодо війни, хоча її параметри досі лишаються незрозумілими. Обговорення ймовірного формату домовленостей відбудеться під час зустрічі Контактної групи з питань оборони України у форматі «Рамштайн» 12 лютого, на якій буде присутній новопризначений міністр оборони США П. Гегсет, і у рамках Мюнхенської конференції з безпеки, у якій братимуть участь віцепрезидент США Д. Ді Венс та спецпредставник Д. Трампа з питань України і Росії К. Келлог. Цього ж тижня може відбутися зустріч Д. Трампа з Президентом України В. Зеленським та його переговори з В. Путіним, про що стало відомо із заяви президента США (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/tramp-turborezhimi-shcho-tizhden-vstig-zayaviti-1737911261.html>).

Поки ж серед указів Д. Трампа, які безпосередньо чи дотично вплинули на Україну, варто відзначити призупинення прийому заявок на участь у програмах тимчасового в'їзду до США, серед яких і Uniting for Ukraine. Ця ініціатива від вересня 2023 р. дала змогу понад 150 тис. українців отримати тимчасовий прихисток у США за наявності фінансових спонсорів (URL: <https://tsn.ua/svit/ukrayincyam-perekrivayut-shlyah-do-ssha-tramp-obmezhuje-gumanitarni-programi-2752032.html>).

Одним з найбільш примітних рішень Д. Трампа, що стосуються міжнародної політики і певним чином зачіпає інтереси України, став указ про замороження програм іноземної допомоги на 90 днів, протягом яких має відбутися аудит, а відповідні підрозділи Держдепартаменту дадуть оцінку ефективності програм допомоги та узгодженості їх із зовнішньою політикою США. Призупинення стосується допомоги, яка виділяється через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

Як відомо, Д. Трамп давно виступає проти надання іноземної допомоги, попри те що така допомога зазвичай становить приблизно 1 % федерального бюджету, за винятком надзвичайних обставин, таких як мільярди на зброю, надану Україні, виділення яких Д. Трамп також активно критикував.

Утім українська влада переконує, що згаданий указ України не стосується. «Насправді указ Трампа стосується міжнародної допомоги в межах “Програм розвитку”, що стосуються діяльності агентств ООН, миротворчих ініціатив, програм підтримки біженців тощо. Україна отримує допомогу від США в рамках програм Presidential Drawdown (PDA), Ukraine Security Assistance Initiative (USAI) та Foreign Military Financing (FMF). Указ президента США цих програм не стосується», – ідеться в повідомленні Центру протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України (URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4750068-amerykanska-dopomoha-pry-trampi-na-scho-chekaty-u-2025-mu>).

Попри ці запевнення, рішення президента США Д. Трампа призупинити надання міжнародної допомоги, включаючи програми USAID, викликало значний резонанс в українському суспільстві та спричинило активні дискусії щодо ролі та важливості USAID в Україні. Деякі представники українського суспільства скептично ставляться до діяльності USAID, називаючи отримувачів американських грантів «грантоїдами», звинувачуючи їх у залежності від іноземного фінансування та, відповідно, впливі зовнішніх сил на внутрішні справи України. Однак інша частина суспільства наголошує на важливості програм USAID не лише для розвитку громадянського суспільства, підтримки реформ та зміцнення демократичних інституцій, а й різних проєктів з відновлення постраждалих від війни міст і сіл. Вони підкреслюють, що завдяки цим програмам реалізовано багато важливих ініціатив у сферах охорони здоров'я, освіти, енергетики, підтримки внутрішніх переселенців та ветеранів тощо.

«Люди просто не усвідомлюють масштабів діяльності такої агенції як USAID та інших американських програм, бо вони ніколи не робили з цього самореклами», – відзначив нардеп М. Потураєв, голова Комітету ВР з питань гуманітарної та інформаційної політики. Варто враховувати, що Україна є найбільшим отримувачем гуманітарної та економічної допомоги США. За три роки війни вона отримала близько 37 млрд дол. невійськової допомоги через USAID (2,6 млрд дол. на гуманітарну допомогу, 5 млрд дол. допомоги на розвиток та ще 30 млрд дол. – прямої бюджетної підтримки). У 2023 р. ця сума становила 17 млрд дол., тоді як середній рівень допомоги для інших країн – 550 млн. Тому сьогодні багато українських організацій, які залежали від підтримки USAID, стикаються з проблемами у фінансуванні своїх проєктів, а деякі змушені були закритися (наприклад, проєкт Veteran Hub у Вінниці, який надає психологічну та соціальну підтримку українським ветеранам та їхнім родинам). Це стосується як неурядових організацій, так і державних установ (чи не основний партнер Мінцифри) та підприємств, які реалізовували спільні програми з USAID (URL: <https://espresso.tv/poyasnuemo-usaid-pid-zagrozoju-chomu-tramp-i-mask-khochut-ii-zakriti-ta-shcho-tse-oznachae-dlya-ukraini-poyasnuemo>).

За даними іспанського видання “El Pais” із посиланням на джерела з місії ООН в Україні, понад сто організацій в Україні залишилися без фінансування

(в основному зі сфери культури та ЗМІ). «Більшість невеликих незалежних ЗМІ України отримували фінансування від USAID. Особливо серйозними є справи “Bihus.Info” і “Слідство.Інфо” – двох ЗМІ, що займаються розслідуванням корупції і останніми роками проявили себе як такі, що мають вирішальне значення для контролю за владою. Обидва цифрові медіа фінансувалися з боку США на більш ніж 80 %», – пишуть в El Pais.

Також зазначається, що за час повномасштабної війни 15 тис. українських фермерів отримали допомогу від USAID у вигляді добрив, насіння і техніки. Нині ці програми заморожені, хоча для України сільське господарство критично важливе. За інформацією видання Бабель, Громадська організація «Будуємо Україну Разом» (БУР) втратила приблизно половину фінансування. Вона займається відбудовою на деокупованих і прифронтових територіях.

Водночас, як зазначають аналітики Defense Express, наразі під питанням і ситуація з американською фінансовою допомогою для України. «За програмою PDA (президентського вилучення, коли зброя постачається із запасів), останній пакет був оголошений 9 січня. Після нього на рахунку програми залишилось 1,05 млрд доларів США, виділених у 2024 р. та ще 2,8 млрд доларів, повернутих через фінансову помилку. А гроші за програмою USAI, із замовленням озброєння у виробників, вдалось повністю освоїти ще 30 грудня», – нагадують аналітики.

Експерти зазначають, що головна проблема полягає в тому, що на 2025 американський фінансовий рік (а він почався 1 жовтня 2024 р.) у США ще немає затвердженого бюджету, а у його проєкті про допомогу Україні озброєнням нічого не зазначено, пишуть у DefenseExpress.

Крім того, переконаний політолог В. Воля, новий указ про припинення допомоги на 90 днів стане проблемою для України, навіть якщо не стосуватиметься її напряму. «Це означає, що зупиняються усі видатки з бюджету США іноземним державам, міжнародним та іноземним організаціям. У тому числі стає неможливим затвердження допомоги для України аж до 21 квітня», – пише В. Воля у своєму Telegram.

Як зазначає експерт Національного інституту стратегічних досліджень І. Ус, пакетів допомоги, які виділив Україні Д. Байден, вистачить принаймні на пів року. «Тобто, очевидно, що Байден розумів незворотність прийняття Трампом рішення щодо “замороження” допомоги і надавав необхідні ресурси, щоб бодай шість місяців Україна пройшла без нової допомоги від США. Ну а те, що вже виділено – це затверджені рішення і їх навряд чи переглядатимуть, тому певна подушка безпеки у нас є. Втім, пів року минуть дуже швидко, тому для України надзвичайно важливо вести предметно-роз’яснювальний діалог з держсекретарем Рубіо та іншими представниками адміністрації Трампа, які опікуватимуться питаннями фінансового штибу», – наголошує аналітик.

Зі свого боку політолог-американіст О. Філіппенко нагадує, що Д. Трамп буде сконцентрований на внутрішній політиці США. Саме це дало йому змогу повернутися до Білого дому та знову стати президентом. Тож

підтримка України залежить від тих людей, які оточують Д. Трампа, хто так чи інакше пояснює йому ситуацію, відзначає вона.

Саме тому, вважає І. Ус, для України вкрай важливо пояснити команді Д. Трампа, що допомога США – це вигода насамперед для самих же Сполучених Штатів. Наприклад, нагадати, що 90 % коштів, які Америка виділяє Україні, лишаються в Штатах. «Ключова задача Києва – пояснити, що, підтримуючи Україну, США виграють економічно, досягаючи при цьому паралельно геополітичних успіхів», – упевнений І. Ус.

В. Воля тим часом описує «хиткі підстави для оптимізму» щодо виділення допомоги для України. По-перше, нагадує він, аудит допомоги Україні і так здійснюється на постійній основі. Тому можливо, що нові перевірки триватимуть недовго, а результати дадуть змогу ухвалити новий пакет допомоги раніше, ніж спливе 90 днів. По-друге, важливим фактором будуть анонсовані на найближчий час переговори Д. Трампа з В. Зеленським і В. Путіним, які дадуть йому краще розуміння ситуації, а також міжнародні саміти, на яких буде обговорюватись питання завершення російсько-української війни.

Отже, перші тижні президентства Д. Трампа видалися продуктивними з точки зору підписання ним великої кількості виконавчих указів, які стосувалися внутрішньоамериканських та міжнародних питань, були спрямовані переважно на виконання передвиборчих обіцянок Д. Трампа і засвідчили зосередженість нової адміністрації Білого дому на інтересах власної країни та намаганні підпорядкувати їх реалізації якомога більшої кількості світових гравців. За прогнозами експертів, далеко не всі укази Д. Трампа будуть безперешкодно втілені в життя, а деякі з них уже оскаржуються в судах і з великою ймовірністю можуть бути скасовані. Деякі з указів Д. Трампа у певних аспектах торкнулися України, зокрема щодо призупинення прийому заявок на участь у програмах тимчасового в'їзду до США та про замороження програм іноземної допомоги на 90 днів, однак експерти наголошують на тимчасовості дії обмежень, які вони передбачають. Поки що не надто визначеною є позиція Д. Трампа щодо сприяння у завершенні російсько-української війни, хоча свій намір закінчити її якнайшвидше 47-й президент США вже неодноразово висловив, як і готовність до конкретних дипломатичних та економічних кроків у цьому напрямі.

Неформальний саміт ЄС у Брюсселі. Візит міністра закордонних справ Великої Британії Д. Леммі до Києва

У Брюсселі 3 лютого відбувся неформальний саміт лідерів ЄС, у якому взяли участь британський Прем'єр К. Стармер і Генеральний секретар НАТО М. Рютте. Долучилися до зустрічі й голови європейських інституцій.

За підсумками цього саміту (він був неформальним) не ухвалювалися офіційні рішення. Це була вільна платформа для підготовки ідей та обговорення рішень у майбутньому. На порядку денному був ряд питань. Зокрема, обговорювалася підтримка України, а також збільшення фінансування оборони Європейського Союзу, пріоритети в співпраці у сфері оборони для різних країн, забезпечення необхідного фінансування та зміцнення наявного партнерства. Також учасники напрацьовують свої пропозиції щодо так званої білої книги європейської оборони. По суті, це така програма реформ цього сектору. Щодо України, то, як зазначила Прем'єр-міністр Данії М. Фредеріксен, її уявлення про Україну таке саме, як і протягом трьох років: вони мають виграти цю війну. «І якщо ми дозволимо Росії виграти війну, вибачте, що говорю це всім вам безпосередньо, Путін продовжить, і росіяни продовжать. І, можливо, ми навіть надамо їм кращу ситуацію, ніж сьогодні. Бо, якщо ми закінчимо цю війну зараз якимось замороженим конфліктом, припиненням вогню, це дасть Російській Федерації можливість мобілізувати більше коштів, людей і, можливо, напасти на іншу країну у Європі», – заявила М. Фредеріксен (URL: <https://uatv.ua/uk/pidtrymka-ukrayiny-ta-finansuvannya-oborony-krayin-yevropy-staly-golovnymu-temamy-neformalnogo-samitu-yes-video>. 2025. 3.02).

За інформацією пресслужби Альянсу, підтримка України залишається критично важливою, а країни Євросоюзу та НАТО мають взяти на себе довгострокові зобов'язання щодо відновлення та реконструкції України, коли для цього настане час.

Під час зустрічі Генерального секретаря НАТО з Прем'єр-міністром Великої Британії К. Стармером, М. Рютте вкотре нагадав, що для збереження миру на континенті потрібно бути готовими до війни. «Російські кампанії з дестабілізації в країнах-союзниках набирають обертів. Вони націлені на цифрову інфраструктуру, британських чиновників та навіть вашу Національну службу охорони здоров'я. Буквально минулого місяця ви знову виявили російський шпигунський корабель у британських водах і дали ясно зрозуміти Москві, що такі зухвалі дії були просто неприйнятними. Щоб припинити ці атаки раз і назавжди, нам потрібно перейти на інший рівень та переконатися, що наше стримування не залишає місця для сумнівів. Ми можемо це зробити, інвестуючи ще більше в оборону. Інакше кажучи, щоб запобігти війні, ми повинні витратити більше», – заявив М. Рютте.

У свою чергу Прем'єр-міністр Великої Британії наголосив на необхідності посилення обороноздатності НАТО. При цьому він анонсував цьогорічну рекордну підтримку для України. «Мир прийде через силу, і ми маємо зробити все можливе, щоб підтримати оборону України. Це означає стабілізацію лінії фронту, надання обладнання та навчання, яких вони потребують. Ось чому цього року Велика Британія надасть Україні більшу військову підтримку, ніж будь-коли раніше. Нам необхідно, щоб усі союзники активізувалися, особливо у Європі», – наголосив К. Стармер (URL: <https://uatv.ua/uk/pidtrymka-ukrayiny-ta-finansuvannya-oborony-krayin-yevropy-staly-golovnyumu-temamy-neformalnogo-samitu-yes-video>. 2025. 3.02).

Він закликав працювати з європейськими партнерами над продовженням санкційного тиску проти Росії, спрямованого на доходи від енергоносіїв та компанії, які забезпечують роботу ракетної галузі.

Прем'єр-міністр Фінляндії П. Орпо зауважив, що для нього важливо, щоб країни ЄС розпочали реальні дискусії про те, як можна посилити спільну оборону ЄС. «Бо Росія буде постійною загрозою для європейських країн, Європейського Союзу. Мій уряд відкритий для різних видів рішень, у тому числі фінансових, як ми можемо фінансувати спільну оборону. Це найважливіше питання», – зазначив П. Орпо.

Президент Литви Г. Науседа також заявив, що Євросоюз потребує нових інструментів для фінансування своєї безпеки. Тому його країна планує підняти витрати на оборону до 5 % ВВП. За словами литовського Президента, іншим теж треба брати приклад. «Спільні позики, гнучкіший підхід до оборонних витрат при розрахунку бюджетного дефіциту, розширення мандата Європейського інвестиційного банку та інші заходи можуть допомогти знайти необхідні рішення не завтра, а вже сьогодні», – вважає Г. Науседа (URL: <https://www.rfi.fr/uk>. 2025. 3.02).

Німецький канцлер О. Шольц наполягає на тому, що необхідно усунути бюрократичні перешкоди, які заважають співпраці оборонним підприємствам. «Ми маємо спільно закуповувати оборонну продукцію та створювати постійні масштабні спільні виробництва, щоб швидко нарощувати виробничі потужності в разі необхідності, а не починати все з нуля», – наголосив він.

Президент Франції Е. Макрон давно говорив про необхідність стратегічної автономії для Європи. Під час саміту він заявив, що його країна готова збільшити оборонний бюджет удвічі. На основному порядку денному – збільшення оборонних витрат вище 2 % від внутрішнього валового продукту (ВВП). Такі показники було прийнято ще 10 років тому для країн-членів НАТО.

Як інформують ЗМІ, з 2021 до 2024 р. сумарні витрати країн-членів Євросоюзу на оборону зросли на понад 30 %. У 2024 р. вони, за попередньою оцінкою, становили 326 млрд євро, або близько 1,9 % ВВП ЄС. Деякі члени Євросоюзу та НАТО, наприклад Італія, Іспанія, Португалія, Бельгія, Люксембург, досі не виділяють 2 % ВВП на оборону, усупереч поставленій Альянсом меті. «Це велика проблема, – констатувала верховний представник

ЄС із закордонних справ К. Каллас перед самітом. – Мета у 2 % була встановлена у 2014 р., тож у всіх країн було 10 років, щоб її досягти».

Прем'єр-міністри Люксембургу та Бельгії, спілкуючись із журналістами, визнали цю проблему й пообіцяли її розв'язати. Утім, у 2025 р. йдеться вже не просто про досягнення 2 %, а про підвищення самого цього показника. «Очевидно, що нам потрібно зробити більше, тому що у Європі йде повномасштабна війна. Розуміння цього є, але, звичайно, це також потребує деяких складних рішень від ряду держав-членів ЄС», – наголосила К. Каллас (URL: <https://www.dw.com/uk/mi-ne-hocemo-ukraini-20-es-gotuetsa-oboronatitsavid-rosii2-a-71496758/a-71496758>. 2025. 3.02).

Експерти оцінили саміт у Брюсселі як важливий етап до посилення Європи. Політолог-міжнародник М. Несвітайлов вважає, що це дуже вчасний саміт чи ретрит, де європейські лідери та Генсек НАТО зібралися, щоб зрозуміти, що відбувається зі світом, чого очікувати від Д. Трампа, як узагалі з ним співіснувати, як у цьому світі функціонувати. «Найкраще в усьому за останні роки півтора-два розібрався Е. Макрон. Він, по суті, підвів головну ризик під цією зустріччю: Європі потрібно зробити так, щоб її поважали. Очевидно, що зараз поважають тільки сильних. І якщо Європа хоче цієї поваги, вона має бути сильна, а отже, збільшувати свої витрати на оборону. Тут, знову ж таки, Макрон подав приклад, коли заявив, що Франція готова збільшити свій оборонний бюджет у 2 рази», – зазначив експерт (URL: <https://www.sestry.eu/statti/oboronna-strategiya-ievropi-shcho-zminitsya>. 2025. 7.02).

Експерти наголошують на тому, що під час цієї зустрічі в Брюсселі говорили також про доцільність збільшення підтримки України. За їхніми словами, по суті, європейські країни зараз купують для себе час. Час для того, щоб підготуватися до можливого майбутнього глобального конфлікту. Більше витрат на оборону. Про це, зокрема, зазначає аналітик Інституту безпекових досліджень Європейського Союзу Д. Спатафора (Giuseppe Spatafora). На думку експерта, найбільшою проблемою, з якою стикається Європа нині, є ризик виходу США, тобто припинення або скорочення американських зобов'язань перед НАТО. «І це насамперед проблема для країн-членів, оскільки США забезпечують основні компоненти, які роблять європейські армії здатними вести великі війни. Так звані enablers, такі як вогонь на великі відстані, стратегічні повітряні перевезення, розвідка, рекогносрування», – наголошує Д. Спатафора.

На його переконання, основний спосіб, яким європейці можуть утримати США в НАТО, – це показати, що вони готові виділяти набагато більше грошей і ресурсів на власну оборону.

На думку експерта, ще одне спірне питання – закупівлі оборонної продукції. Існує проблема європейських уподобань: кожна країна має власний внутрішній оборонний ринок, більшість з яких дуже сильно прив'язана до ринку США. «Дев'яносто вісім відсотків імпорту озброєнь Італії припадає на США; для Нідерландів – 99 %; Данії – 70 %, Німеччини – 63 %. Малоімовірно,

що ці країни захочуть різко зменшити свою залежність від США, оскільки це потребуватиме фундаментальної реструктуризації ринку. Найбільшим прихильником “купує європейське” є Франція, але буде важко переконати інші країни зробити це», – вважає експерт.

З таким твердженням погоджується аналітик Міжнародного інституту стратегічних досліджень Е. Сабатіно, яка вважає, що більшість країн ЄС прагнуть зберегти залученість США до безпеки Європи. Один із способів – закупівля більшої кількості американського озброєння. «Інший – допуск третіх країн до участі у європейських оборонних промислових програмах, цьому найбільше опирається Франція», – зазначає Е. Сабатіно.

За словами експертів, переобрання Д. Трампа стало особливо невчасним для європейського оборонного сектору. Європейські країни тільки почали серйозно замислюватися над тим, як забезпечити оборону континенту без залежності від інших держав. Д. Трамп вимагає від європейських країн збільшити оборонні витрати або самостійно протистояти Росії. Європейці усвідомлюють, що, з огляду на прагматичну натуру Д. Трампа, закупівля американського озброєння могла б тимчасово його задовольнити. Проте це означатиме використання європейських бюджетів не для розвитку власних підприємств, а для підтримки оборонної промисловості США. У самій Європі досі немає єдиної позиції щодо обсягів інвестицій в оборону та шляхів їх спрямування.

Отже, як зазначив Д. Спатафора, за підсумками саміту можна зробити висновок, що збільшення оборонних витрат є головним пріоритетом. Друге питання – на що їх витрачати, і особливо, як країни-члени можуть розвивати колективні можливості на додаток до національних. «Я думаю, що ЄС може відіграти певну роль в обох питаннях: він повинен надіслати потужний сигнал про готовність підтримувати країни-члени в збільшенні їхніх оборонних витрат і розвитку колективних сил та засобів. Звичайно, США історично скептично ставляться до участі ЄС в обороні, тому Брюссель повинен показати Вашингтону, що він є корисним гравцем у цих зусиллях, а не перешкодою. Я думаю, що демонстрація намірів серйозних зобов'язань, наприклад створення фонду для підтримки запозичень країн-членів на потреби оборони або розробка спеціальних проєктів для розвитку критично важливих засобів, могла б допомогти досягти цієї мети», – наголошує Д. Спатафора.

Натомість політолог міжнародник М. Несвітайлов вважає, що Європа залякана й стоїть перед вибором. «Те, що не змогла навіть Російська Федерація зробити своїми ракетами і всім іншим, Д. Трамп зміг зробити за два тижні – перелякати Європу. Як можна розрахувати глобально на НАТО, коли одна країна Альянсу прямо говорить іншій країні НАТО, що хоче забрати в неї територію. Про які колективні безпекові гарантії в такому випадку взагалі може йтися?.. Очевидно, до країн ЄС прийшло це усвідомлення, що зараз потрібно відповідальність за себе брати у свої власні руки», – зазначив політолог.

За його словами, такого виклику раніше не було. «Чи готові до цього країни Європи? Давайте, говорити відверто: у ЄС є гроші, десятки мільярдів євро витрачаються на будь-що, але не на оборону – від зеленого переходу до дотацій аграріям. Напевно, доведеться перенаправити ці кошти», – підкреслив експерт (URL: <https://www.sestry.eu/statti/oboronna-strategiya-ievropi-shcho-zminitsya>. 2025. 7.02).

Експерти побоюються, що Д. Трамп і Путін домовляться про умови припинення вогню та нав'яжуть їх Україні без консультацій з європейцями. Тому найкращий спосіб для європейців бути присутніми за столом переговорів, адже це може посилити підтримку України на полі бою, оскільки сила Києва визначатиме його позицію за столом переговорів. Коли Україна буде сильнішою, вона зможе висувати вигідніші вимоги, їй не доведеться погоджуватися на всі пункти.

Проте, на думку експертів, не зрозуміло, чи зможуть європейці збільшити підтримку України без підтримки Вашингтона? Але ЄС та окремі країни-члени повинні також домовитися про фундаментальні елементи, які повинні бути присутніми в перемир'ї, такі як свобода України, продовжувати подальшу інтеграцію із Заходом. Якщо ЄС виступатиме єдиним фронтом у цьому питанні, шанси бути почутим у Вашингтоні та Москві будуть вищими. І, звичайно, будь-яке перемир'я потребуватиме надійних механізмів примусу до виконання.

Як інформують ЗМІ, саме Велика Британія активізує свої зусилля для посилення військових можливостей Європи та допомоги Україні. Прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер закликає європейських лідерів посилити тиск на Путіна. Зокрема, К. Стармер наголошує, що обіцянка Президента США Д. Трампа посилити санкційний і тарифний тиск на Москву, якщо не буде укладена угода про припинення війни в Україні, збентежила російського лідера. «Ми повинні бачити, що всі союзники активізуються, особливо в Європі... Потрібно працювати з нашими європейськими партнерами над продовженням тиску, націленого на енергетичні доходи й компанії, що забезпечують його ракетні заводи, щоб зруйнувати військову машину Путіна», – заявив К. Стармер (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/02/3/7204017>. 2025. 3.02).

За інформацією ЗМІ, Велика Британія підтвердила скликання чергового засідання у форматі «Рамштайн» на 12 лютого. Контактна група з оборони України збереться в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Причому засідання буде проведено напередодні зустрічі міністрів оборони НАТО для обговорення пріоритетів для України. Про це повідомляє об'єднана делегація Великої Британії при НАТО. «Міністр оборони Великої Британії Д. Хілі скликає Контактну групу з підтримки оборони України в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі 12 лютого», – сказано в повідомленні (URL: <https://flot2017.com/ramshtajn-vidbudetsia-velyka-brytaniia-pidtdverdyla-shcho-sklykaie-cherhove-zasidannia-ta-nazvala-datu>. 2025. 6.02).

Засідання Контактної групи з оборони України буде проведено напередодні зустрічі міністрів оборони НАТО для обговорення пріоритетів для України.

Тим часом, як інформують ЗМІ, державний секретар у закордонних справах Великої Британії Д. Леммі 5 лютого прибув до Києва. Під час свого візиту він зустрівся з Президентом України В. Зеленським, міністром закордонних справ А. Сибігою, Прем'єр-міністром Д. Шмигалем і віцепрем'єром О. Стефанішиною, щоб «підтвердити постійну підтримку Великої Британії та обговорити, як Велика Британія та міжнародні партнери можуть допомогти Україні зайняти якомога сильнішу позицію».

Д. Леммі не вважає, що до переговорів про закінчення війни в Україні залишилося кілька тижнів. «Я не впевнений, що ми за кілька тижнів від мирних переговорів. І я кажу це тому, що наша оцінка, яку, я впевнений, США поділяють, полягає в тому, що Путін абсолютно не проявляє апетиту до переговорів і припинення війни», – зазначив очільник закордонного відомства Великої Британії.

Також він висловив думку, що бойові дії на виснаження триватимуть ще кілька місяців. «Правда в тому, що молоді чоловіки та жінки в українських силах борються за майбутнє своєї країни, і це триватиме кілька місяців... Українцям цілком зрозуміло, що припинення вогню не може бути до переговорів. Тому я не очікую припинення вогню в цій війні найближчим часом. Я дуже чітко усвідомлюю, що Путін зараз не демонструє бажання вести переговори. І тому, на жаль, я думаю, що ця війна на виснаження триватиме ще кілька місяців», – пояснив Д. Леммі (URL: <https://espresso.tv/svit-ochilnik-mzs-britanii-lemmi-ne-vvazhae-shcho-do-peremovin-pro-zakinchennya-viyuni-v-ukraini-zalishilos-kilka-tizhniv>. 2025. 7.02).

При цьому він запевнив, що Сполучене Королівство було в авангарді постачання Україні необхідного військового потенціалу. «Ми робили те, що потрібно. І тому ми перша країна, яка підписала 100-річне партнерство з Україною. І це партнерство, у якому ми маємо намір працювати разом з Україною, щоб продовжувати розвивати її інноваційний оборонний потенціал» – зазначив Д. Леммі.

Він також окреслив умови майбутнього миру, який унеможливить російську агресію. Він не сумнівається, що, коли буде досягнуто миру, «ви очікуєте побачити Сполучене Королівство, звичайно, яке повною мірою грає свою роль, щоб переконатися, що Путін більше не повернеться. Це має бути міцний мир. І Сполучене Королівство дуже чітко говорить про це», – заявив Д. Леммі (URL: <https://society.comments.ua/ua/news/warrussia/chi-spravdi-mi-na-starti-peregovoriv-ukraini-ta-rf-glava-mzs-britanii-zrobiv-zayavu-758678.html>. 2025. 5.02).

У свою чергою, в уряді Великої Британії повідомили, що Україні виділяється ще 55 млн фунтів стерлінгів (близько 68,7 млн дол.) фінансової підтримки. «Наша підтримка України залишається непорушною. Ми сповнені

рішучості поставити Україну в найсильнішу позицію як у її боротьбі з Росією, так і за її межами», – наголосив Д. Леммі.

Повідомляється, що в рамках нової допомоги Велика Британія надасть: 3 млн фунтів стерлінгів на продовження постачання українського зерна та інших продуктів харчування до Сирії, 17 млн фунтів стерлінгів на інноваційні енергетичні проєкти, 10 млн – на допомогу у відновленні українського бізнесу, 25 млн – на підтримку сімейних і громадських послуг. У МЗС Великої Британії нагадали, що країна виділила вже 977 млн фунтів стерлінгів на підтримку України з початку повномасштабного вторгнення Росії.

Велика Британія надає значну військову допомогу. У кінці січня 2025 р. Прем'єр-міністр Д. Шмигаль заявив про подання до Верховної Ради законопроекту про ратифікацію Рамкової угоди з Великою Британією. Угода передбачає надання Україні 2 млрд фунтів на військову допомогу, зокрема на закупівлю систем ППО та ракет, організацію ремонтних баз для техніки; 4 лютого Верховна Рада ратифікувала Рамкову угоду з Великою Британією щодо офіційної кредитної підтримки розвитку оборонних спроможностей України на 2 млрд фунтів.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Позиції лідерів Глобального Півдня щодо війни в Україні: експертні оцінки

У сучасних геополітичних умовах постійно зростає роль країн Глобального Півдня (далі – ГП), вони відіграють дедалі більш важливу роль у світовій політиці та економіці. Водночас сам феномен ГП на сьогодні до кінця не визначений. Загальне формулювання, згідно з яким ГП складається з країн Азії, Африки та Латинської Америки з низьким і середнім рівнем доходів, що розвиваються, не дає адекватного розуміння цього об'єкта досліджень політологів, економістів, демографів і соціологів. Проте перспективним у цьому контексті видається комплексний аналіз, який складається з геостратегічних, соціально-економічних, демографічних і політичних аспектів.

Якщо піти шляхом виключення і відняти від загальних 8 млрд населення Землі країни з високим рівнем ВВП на душу населення, то сьогодні населення країн Глобального Півдня становить близько 7 млрд. До списку ГП сьогодні входять країни БРІКС, зокрема такі економічні гіганти, як Китай, Індія і Бразилія. З провідних мусульманських країн до ГП можна віднести Туреччину, Іран, Індонезію, Пакистан, Єгипет, частково Нігерію. Для з'ясування політичної самоідентифікації країн БРІКС+ доцільно проаналізувати висловлювання їхніх політичних лідерів щодо війни в Україні.

Так, наприкінці грудня 2024 р. лідер Китаю Сі Цзіньпін провів зустріч із Медведєвим. Сторони, зокрема, обговорили війну Росії проти України. Китайський лідер нагадав, що його країна неодноразово наголошувала на

необхідності дотримуватися «трьох принципів деескалації» у зв'язку з «українською кризою»: зона бойових дій не повинна розширюватися, а також не допускати ескалації збройного конфлікту та провокацій, які призведуть до посилення вогню. Зі слів голови КНР, необхідно добиватися якнайшвидшої деескалації ситуації. Сі Цзіньпін також запевнив, що Китай і далі дотримуватиметься такої позиції та співпрацюватиме з міжнародним співтовариством з метою створення сприятливих умов для «політичного врегулювання кризи» (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/si-tszinpin-zrobiv-zaуavu-viynu-ukrayini-1734011284.html>). У листопаді минулого року представник китайського Міністерства закордонних справ Л. Цзянь також закликав до якнайшвидшого припинення вогню між Україною та Росією. Пекін «завжди заохочував і підтримував усі зусилля, що сприяють мирному врегулюванню кризи», і готовий відігравати «конструктивну роль у політичному врегулюванні української кризи», підкреслив дипломат (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/kitay-zaklikav-mirnogo-rishennya-viyni-ukrayini-1731922819.html>). Отже, ставлення Китаю до конфлікту залишається двоїстим. Хоча Пекін підтримує Росію як стратегічного союзника, що викликає критику з боку НАТО та інших міжнародних організацій, однак водночас утримується від прямої участі у військових діях або відкритого засудження України.

Крім того, Китай підтримує «бразильську формулу миру», запропоновану Президентом Л. да Сілвою. Останній вважає, що Бразилія не може стати на чийсь бік у російсько-українській війні. «Учасники війни, які зараз закликають до діалогу з країною, повинні були робити це до початку повномасштабного вторгнення. Для Бразилії важливо не брати участі у війні між Україною та Росією. Тому для Бразилії важливо сказати, що ми хочемо миру, ми не хочемо війни. Ті, хто хочуть говорити з нами зараз, могли б говорити з нами до початку війни», – зазначив він. Крім того, Л. да Сілва підкреслює, що Бразилія засуджує російське вторгнення в Україну, однак наполягає на мирному розв'язанні конфлікту, прагнучи уникнути участі в бойових діях» (URL: <https://sensor.net/ua/n3510338>).

Бразилія та Китай розробили спільну платформу «Друзі миру» (далі – ДМ) з метою об'єднання країн Глобального Півдня для сприяння мирному процесу. Українська сторона висловила готовність розглянути альтернативні мирні ініціативи, зокрема від Китаю та Бразилії, з можливістю інтеграції їхніх пропозицій у власну «формулу миру». Керівник Офісу Президента України А. Єрмак зазначав, що після завершення роботи над українською формулою миру Президент В. Зеленський розглядав інші варіанти для формування інтегральної позиції. Проте деякі представники української влади критично оцінюють такі ініціативи. Наприклад, радник керівника Офісу Президента М. Подоляк назвав китайсько-бразильську ініціативу «Друзі миру» «друзями капітуляції», оскільки, на його думку, ДМ базується на російській концепції та спрямована на збереження окупованих територій під контролем Кремля (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-druzi-myru-kytay-brazyliya-podolyak/33138852.html>).

У популярній індійській газеті “Hindustantimes” у жовтні 2024 р. була опублікована стаття Р. Х. Ласкара з аналізом позиції Прем’єр-міністра Н. Моді щодо війни в Україні. Журналіст, зокрема, зазначав, що під час зустрічі з російським диктатором під час казанського саміту БРІКС індійський лідер зробив зауваження про необхідність вирішення російсько-українського конфлікту мирним шляхом, водночас підтвердивши готовність Нью-Делі надати всіляку співпрацю для припинення війни. «Ми постійно спілкуємося з питання конфлікту між Росією та Україною. Як я вже говорив раніше, ми вважаємо, що проблеми треба розв’язувати лише мирними засобами. Ми повністю підтримуємо якнайшвидше відновлення миру та стабільності. Усі наші зусилля спрямовані на пріоритет людства. Найближчими днями Індія також готова надати всю можливу співпрацю [для таких зусиль]», – зазначив Н. Моді у своєму вступному слові на зустрічі мовою гінді (URL: <https://www.hindustantimes.com/india-news/resolve-russia-ukraine-conflict-in-peaceful-manner-pm-modi-tells-vladimir-putin-101729607010233.html>).

Зауваження Н. Моді були повторенням заявленої позиції Індії про те, що Росія та Україна повинні припинити військові дії й повернутися на шлях діалогу та дипломатії, щоб знайти шляхи для вирішення конфлікту. Під час щорічного індійсько-російського саміту в Москві в липні минулого року Н. Моді зазначив, що мирні переговори не можуть бути успішними під прицілом зброї, а рішення не можна знайти на полі бою. Проте під час наступного візиту до Києва в серпні 2024 р. Прем’єр-міністр Індії сказав президенту України В. Зеленському, що вирішення конфлікту неможливо без залучення Росії. Разом з тим Р. Х. Ласкар додав, що «люди, обізнані із цим питанням, повідомили на умовах анонімності, що зустріч у Казані була можливістю для індійської сторони передати повідомлення від офіційного Києва».

Водночас у статті йдеться про те, що «Індія публічно не критикувала Росію за вторгнення, не голосувала за більшість резолюцій ООН, пов’язаних з Україною. Індійський бізнес істотно збільшив закупівлі російської нафти після запровадження санкцій Заходу, зробивши російську сировину одним з головних джерел енергії для Індії». За словами журналіста, коли Путіна під час саміту БРІКС запитали про можливе посередництво Індії у вирішенні конфлікту з Україною, він зазначив, що буде радий співпрацювати з «друзями, яким ми повністю довіряємо», у цьому питанні. Під час зустрічі Н. Моді також сказав Путіну, що його два візити до Росії за останні три місяці відображають тісну координацію та глибоку дружбу між двома країнами. «Наш щорічний саміт у Москві в липні зміцнив нашу співпрацю в усіх секторах. Відкриття нового індійського консульства в Казані ще більше зміцнить ці зв’язки», – зазначив Р. Х. Ласкар (URL: <https://www.hindustantimes.com/india-news/resolve-russia-ukraine-conflict-in-peaceful-manner-pm-modi-tells-vladimir-putin-101729607010233.html>). Отже, як і в ситуації з Китаєм, ми бачимо двоїсту позицію індійського лідера, якій, напевно, не можна навіть надати статус «позитивного нейтралітету».

Президент Єгипту А. Ф. Ас-Сісі під час виступу на церемонії відкриття Саміту світових лідерів на кліматичній конференції ООН COP27 у жовтні 2022 р. закликав усіх світових лідерів діяти разом, щоб зупинити українсько-російську війну та покласти край кризі, яка затьмарила весь світ. «Ця війна має припинитися, ця війна та страждання, які вона завдала, мають закінчитися», – наголосив голова однієї з провідних арабських держав регіону (URL: <https://www.sis.gov.eg/Story/172556/Sisi-calls-for-halting-Russia-Ukraine-war-from-City-of-Peace?lang=en-us>). Але наступного року під час зустрічі з російським диктатором А. Ф. Ас-Сісі висловив бажання розвивати двосторонні партнерські відносини, враховуючи поступальний розвиток співробітництва, кульмінацією якого стала угода про всеосяжне стратегічне партнерство в 2018 р. У зв'язку із цим Президент Єгипту високо оцінив двосторонню співпрацю в багатьох сферах і поточні спільні проекти, особливо зі створення російського промислового кластера в економічній зоні Суецького каналу та будівництва атомної електростанції в єгипетській мухафізі Аль-Дабаа (URL: <https://www.egypttoday.com/Article/1/125886/Egypt%E2%80%99s-Sisi-Russia%E2%80%99s-Putin-discuss-war-on-Ukraine-bilateral-ties>).

Більше того, у квітні 2023 р. Deutsche Welle, посилаючись на The Washington Post (WP), опублікувала інформацію про те, що Єгипет мав виготовити 40 тис. ракет для потреб російської армії, а їх виробництво й транспортування мали зберігатися в секреті від західних країн. Офіційний представник Міністерства закордонних справ Єгипту у відповідь на запит WP наголосив, що позиція Каїру з початку війни в Україні «заснована на невторчанні в цю кризу та зобов'язанні триматися на однаковій відстані від обох сторін». Єгипет підтримує Статут ООН та міжнародне право в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, зазначив представник МЗС (URL: <https://www.dw.com/ru/wp-egipet-namerevalsa-tajno-postavit-v-rf-desatki-tysac-raket/a-65275047>). Після візитів до Каїру високопосадовців з Білого дому та Державного департаменту, а також тодішнього американського міністра оборони Л. Остіна Президент Єгипту відклав угоду з Москвою щодо постачання озброєння. Натомість єгипетське керівництво схвалило продаж 152-міліметрових та 155-міліметрових артилерійських снарядів у Сполучені Штати Америки для передачі Україні. Однак не було зрозуміло, чи згодом реанімує Каїр домовленості з Москвою. Один із західних послів у Каїрі, коментуючи дані витоків, зазначив, що Єгипет «недооцінив реакцію США на можливе постачання зброї до Росії» та хотів «максимально збільшити свою вигоду з обох сторін» (URL: <https://www.unian.net/world/utechka-iz-pentagona-prolila-svet-na-poziciyu-egipta-v-voyne-rossii-s-ukrainoy-podrobnosti-12223518.html>). У цьому випадку ми бачимо, що нинішня єгипетська влада веде фактично дволику політику щодо війни в Україні, намагаючись одразу всидити на двох стільцях, але час остаточно визначитися з власною позицією наближається.

У червні 2023 р. найбільша за населенням країна Глобального Півдня Індонезія запропонувала свій так званий мирний план для врегулювання війни

з РФ. Міністр закордонних справ Індонезії П. Субіанто на безпековому саміті в Сінгапурі представив «мирний план» для України. У ньому війну з РФ називають «подіями в Україні», які негативно впливають на людей в усьому світі через зростання цін на продукти та енергетику. Безпосередньо план складається з трьох пунктів: припинення вогню на поточних позиціях, створення демілітаризованої зони шириною 30 км під контролем миротворців ООН (Росія та Україна мають відвести війська на 15 км від передової), проведення референдуму під егідою ООН на окупованих територіях України. У Міністерстві закордонних справ України цей план одразу розкритикували. Речник МЗС О. Ніколенко подякував Індонезії за увагу до проблеми врегулювання війни та наголосив, що між Україною та РФ немає спірних територій, щоб проводити там референдуми, а окупація частини нашої держави є фактом, зафіксованим в офіційних документах ООН. Відтак російська армія має забратися з українських територій – альтернативних сценаріїв бути не може. «Припинення вогню, розведення сил на 15-кілометрову відстань і створення демілітаризованої зони теж не спрацюють, бо РФ скористається цим для накопичення нових сил», – зазначив О. Ніколенко (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/06/03/novyna/polityka/indoneziya-zaproponovala-svij-mytnyj-plan-vijni-rf-reakciya-ukrayiny>). Радник глави Офісу Президента М. Подоляк побачив в індонезійському плані «російського близнюка» з пропозицією капітулювати. Тодішній міністр оборони О. Резніков заявив: «Я постараюся бути чемним. Це схоже на російський план, а не на індонезійський». Він додав, що багато хто хоче організувати мирні переговори, але українській армії потрібна зброя, щоб закінчити війну (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/korisliviy-neytralitet-ta-sumnivni-ideyi-1686138084.html>).

Початок повномасштабної російсько-української війни поставив Прем'єр-міністра Пакистану І. Хана в незручне становище. Тодішній пакистанський лідер 24 лютого 2022 р. перебував у Москві та мав приймати рішення: покидати Росію чи завершувати візит. Прокитайська позиція тодішнього Ісламабаду та хаос перших днів створили відчуття, що Пакистан не засуджує дії Росії, а може й підтримує їх. Однак така неоднозначна позиція Прем'єра-міністра країни, що традиційно зберігає хороші відносини із США та Великою Британією, стала останньою краплею для політичної еліти Пакистану. Уже в квітні І. Хана, відомого своєю антизахідною риторикою, було усунуто від урядування через вотум недовіри, ще через деякий час перетворився на політичного маргінала. Країну очолив Ш. Шариф, представник традиційного політичного класу Пакистану, що приділяє велику увагу співпраці із Заходом. Дійсно, восени 2022 р. з'явилися повідомлення про те, що Королівські військово-повітряні сили Великої Британії доставляють до Східної Європи 122-міліметрові снаряди пакистанського виробництва, які згодом передавалися Україні. У січні 2023 р. The Economic Times повідомили, що Пакистан планує надати Україні пряму

військову допомогу. До пакета входили 155-міліметрові снаряди, металеві заряди М4А2, артилерійські капсули М82 та підричники РДМ. Але говорити, що Пакистан стоїть на чітко проукраїнських позиціях, не можна. Не пройшло й тижня після повідомлення про новий пакет допомоги, як 18 січня до Пакистану прибула велика делегація з російських службовців та бізнесменів. Обговорювалися питання постачання російських енергоресурсів до Пакистану через Китай. Отже, попри те що Пакистан став набагато більше включатися в процеси російсько-української війни, йому парадоксальним чином вдається зберігати непередбачувану позицію. Вразливе становище, у якому опинився Ісламабад через різке одночасне зростання світових цін на збіжжя та енергоносії, змусило шукати вигоду в співпраці і з Києвом, і з Москвою. І тут Ісламабад рухається цілком у логіці Анкари, яка також не цурається ані торгівлі з РФ, ані постачання озброєнь Україні (URL: <https://tyzhden.ua/islamabad-na-rozdorizhzhji-rosijsko-ukrainskoi-vijny>).

Туреччина надає Україні дипломатичну, воєнну та гуманітарну підтримку, визнаючи територіальну цілісність нашої країни. Анкара також виступає за завершення війни на умовах, вигідних для України, і не підтримує мир на умовах Росії. Так, посол України в Туреччині В. Боднар зазначив, що Туреччина не прагне переговорів чи миру на умовах Росії, оскільки їй вигідна перемога України. Проте Туреччина не приєдналася й до санкцій проти Росії, оскільки конфронтація з РФ може загрожувати її власним економічним інтересам. Водночас керівництво Туреччини бачить себе головним посередником у переговорах між Україною та Росією, пропонуючи свої послуги для досягнення мирного врегулювання конфлікту. Експерти також відмічають досить стрімку еволюцію в позиціях Анкари щодо війни в Україні. Якщо раніше Анкара прагнула до «миру понад усе», то на сьогодні Президент Туреччини Р. Т. Ердоган заявляє, що «нашим пріоритетом залишається покласти край війні між Росією та Україною, які є нашими сусідами із Чорного моря, справедливим миром. Ми сподіваємося, що нова ера почнеться на нашій півночі у 2025 р.» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-erdohan-myr-ukrayina-turechchyna-viyna/33259282.html>).

Б. Айоделе, політолог із Ekiti state University, аналізуючи реакцію керівництва Нігерії на російське вторгнення в Україну, зазначає, що політика Лагосу зробила значний вплив на загальну позицію багатьох країн Глобального Півдня. Незважаючи на тиск Заходу, Нігерія зайняла відверто прагматичну, з погляду національних інтересів, позицію, зокрема, уникаючи відкритого засудження Росії. Виступаючи проти порушення територіальної цілісності України, Нігерія водночас наголошувала на необхідності діалогу та дипломатії. Це відображало прагнення Лагосу до зовнішньої політики, орієнтованої на стратегічні внутрішні цінності, які включали принципи неприєднання та афроцентричний світогляд. Позиція Нігерії підкреслила проблему, з якою стикаються багато країн ГП, опинившись між Заходом і Росією. Відкрита підтримка будь-якої сторони може поставити під загрозу їхні інтереси та економічні зв'язки. Нігерія прагнула дотримуватися тих принципів

зовнішньої політики, які не йшли врозріз з її політико-економічними інтересами, та підтримувала такі міжнародні норми, як суверенітет, зберігаючи в такий спосіб відкритими канали комунікації і з Заходом, і з російською стороною. Така позиція Нігерії, що спирається на афроцентризм, на погляд Б. Айоделе, зміцнила авторитет країни як релігійного лідера, який представляє бачення проблеми майже всіма правлячими елітами країн ГП. «Вдале геополітичне балансування Нігерії дало змогу захистити власні інтереси, зміцнюючи при цьому свій статус впливової сили, яка формує позицію Глобального Півдня щодо основних міжнародних проблем», – зазначає експерт (URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1758-5899.13447>).

Отже, очікування того, що провідні країни Глобального Півдня із часом змінять свою позицію відносно війни в Україні на користь Києва, не справилися. Китай та Індія, як і на початку російської агресії, займають позицію «проросійського нейтралітету», Іран – повністю проросійську. Туреччина та Пакистан через власне військово-політичне лавіювання наближаються до статусу реального нейтралітету. Індонезія та Бразилія намагаються за своїми мирними планами прикрити свою майже відверто проросійську позицію. Нігерія як один з африканських економічних локомотивів пишається своїм «афроцентричним прагматизмом» і супротивом західним ініціативам. Таке позиціонування лідерів робить потужний вплив на інші менш розвинуті й менш потужні у військово-економічній сфері країни Глобального Півдня. Через це виникає припущення, що сьогодні ГП байдуже ставиться до України, яка потерпає від російської агресії. Водночас, не бажаючи в цілому поразки у війні росіянам, через побоювання додаткового посилення США, країни Глобального Півдня, за виключенням центрів сили на кшталт Китаю, Індії, Бразилії, Індонезії та одіозного Ірану, не проти підзаробити на постачанні до України навіть товарів військового призначення.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Українські біженці в країнах їх перебування наприкінці 2024 р.: процеси адаптації тривають

(Закінчення. Початок у № 2–3)

Українські біженці в державах-реципієнтах: підсумки 2024 р.

Польща. Нині другою державою-реципієнтом у Європі після Німеччини за кількістю прийнятих українських біженців є Польща. Причому на початку повномасштабного російського воєнного вторгнення Польща посідала перше місце у Європі за кількістю прийнятих українських біженців. До того ж Польща була й залишається основною державою-транзитером, через яку

українські біженці вирушають до інших країн Європи та світу загалом. Зокрема, у вересні 2022 р. в Польщі перебувало 1370,6 тис. українських біженців, а у ФРН – 813,7. Але вже в грудні 2022 р. Німеччина обігнала Польщу за кількістю українських біженців – 967,7 тис. проти 961,3 тис. осіб. З того часу розрив між цими державами-реципієнтами на користь Німеччини лише зростає.

Водночас треба враховувати, що до початку повномасштабного російського воєнного вторгнення Польща регулярно приймала сотні тисяч українських трудових мігрантів та була їх найбільшим реципієнтом у Європі. Утім статеві-вікова структура українських біженців у Польщі, у якій більшу частину становлять жінки та діти, сильно відрізняється від аналогічної структури українських трудових мігрантів, які сюди приїжджали до початку повномасштабного російського воєнного вторгнення. Це створює певні проблеми для бізнесу та державної й місцевої влади Польщі.

Як зазначають польські ЗМІ, «з третього кварталу 2023 р. міграція українських біженців до Німеччини активізувалася. Однією з причин є те, що німецький ринок праці пропонує набагато сприятливіші умови для іноземців. Також Німеччина пропонує кращу заробітну плату, широку систему соціальної підтримки, фінансову підтримку та можливість безкоштовного вивчення мови. Більшість українців працюють на посадах, що не потребують високої кваліфікації. У країнах Західної Європи за таку ж роботу можна отримати значно вищу заробітну плату. Експерти попереджають, що Польща перестала бути привабливою для українських біженців. Якщо компанії не адаптують свою стратегію, країна залишиться для них лише «професійним плацдармом». Польський ринок праці, у свою чергу, залишається менш привабливим для українців через обмежені можливості для кар'єрного росту (URL: <https://inpoland.net.pl/novosti/obshhestvo/polshha-stala-necikavoyu-dlya-ukra%d1%97nciv-chomu>). Зокрема, за інформацією ЗМІ, середня заробітна плата в Німеччині приблизно у 2,6 рази більша, ніж у Польщі.

«За даними Національного банку Польщі (NBP), у 2024 р. в країні перебувало близько 2,3 млн українців. З них приблизно 1,2–1,3 млн осіб прибули до Польщі до 24 лютого 2022 р., решта – після початку повномасштабної війни в Україні. Дослідження NBP показують, що значна частина українців у Польщі не визначилася з планами на майбутнє. У 2024 р. 56 % біженців не могли вирішити, чи залишатися їм у Польщі, що є зростанням порівняно з 48 % у 2023 р. Крім того, за даними Головного статистичного управління Польщі, на кінець першого кварталу 2024 р. в країні працювало 958,2 тис. іноземних громадян, з яких понад дві третини – українці. Однак спостерігається тенденція до зменшення кількості працевлаштованих українців порівняно з другою половиною 2023 р.» (URL: <https://inpoland.net.pl/novosti/ukra%d1%97nci-masovo-zalishayut-polshhu-chi-navpaki-statistika-ta-prognozi>).

Водночас, за результатами опитування, проведеного Міжнародною агенцією з працевлаштування “Gremi Personal”, «37 % українців, які

перебувають у Польщі, приїхали менше півроку тому – це найбільший показник серед усіх опитаних. Упродовж 2 років приїхало 23 %; 15 % українців перебувають у Польщі впродовж 3 років; 10 % – понад 5 років, рік тому приїхало 9 % респондентів. Найменший показник серед тих, хто перебуває в Польщі 4 роки – 6 %. Серед усіх опитаних 67 % становлять жінки. Опитування проводилося методом електронного анкетування протягом грудня 2024 р., у якому взяло участь 856 осіб. Сорок відсотків опитаних у віці 36–54 роки – це найбільша категорія за кількістю. Тридцять сім відсотків ще не досягли 25 років. У діапазоні від 26 до 35 років – 20 % респондентів, усього 3 % старші 55 років» (URL: <https://gremi-personal.com.ua/kozhen-tretij-ukrainec-u-polshhi-priihav-menshe-pivroku-tomu>).

Тобто з результатів опитування, проведеного агенцією Gremi Personal, випливає, що приблизно $\frac{3}{4}$ респондентів прибули до Польщі після 24 лютого 2022 р. Це суперечить наведеним вище даним Національного банку Польщі. Вочевидь дані Gremi Personal менш репрезентативні, ніж дані Національного банку Польщі, оскільки охоплюють дорослих українців, що шукали роботу в кількості лише 856 осіб. Тому ці дані характеризують радше активність різних груп українців у пошуку роботи в Польщі та канали інформації, через які цей пошук здійснюється, а не загалом динаміку прибуття українських біженців до Польщі у 2022–2024 рр. Адже Національний банк Польщі оперує даними про всіх українців, яким у Польщі надається статус тимчасового захисту. Однак міграція українських біженців доволі динамічний процес і дані Національного банку Польщі згодом можуть дещо застаріти.

При цьому, як свідчать результати опитування, опублікованого агенцією з працевлаштування “Gremi Personal” у червні 2024 р., «60 % українців у Польщі не користувалися грошима, заробленими в Україні протягом останнього року; 27 % мали власні заощадження, які витрачали у Польщі; 10 % користувалися грошима родини; 3 % мали віддалену роботу в Україні» (URL: <https://gremi-personal.com.ua/skilki-ukrainciv-u-polshhi-zhivut-za-groshi-z-ukraini>). Якщо взяти до уваги, що зазначене опитування проводилося лише серед дорослих, то можна вважати, що ці 60 % українців у Польщі є тими працюючими, яких обраховує Головне статистичне управління Польщі. З іншого боку, опитування, проведене Gremi Personal у червні 2024 р., свідчить, що на той момент багато українських біженців (40 % опитаних) жили в Польщі за рахунок коштів, отримуваних з України.

Водночас, згідно з даними Управління соціального страхування Польщі (ZUS), кількість українців у Польщі, які легально працювали та перебували на страховому обліку, зросла до 779,3 тис. осіб станом на кінець жовтня 2024 р. Причому на початок 2024 р. у Польщі легально працювало 755 тис. українців, на кінець березня – 762,2 тис., на кінець червня 2024 р. – 771,0 тис. українців. З усіх українців, які працюють у Польщі, – 406,5 тис. чоловіків і 372,8 тис. жінок. Більшість працевлаштованих людей з українським паспортом у віці 30–44 роки. Загалом у Польщі легально працює 1,17 млн іноземців.

Як зазначають польські ЗМІ, попри збереження лідерства серед іноземних працівників, частка українців на ринку праці Польщі зменшується. Згідно з даними, кількість українських працівників знизилася на 7,8 % порівняно з 2018 р. Проте українці продовжують залишатися важливою частиною польської робочої сили завдяки культурній близькості двох країн, спрощеній процедурі працевлаштування та швидкій адаптації до місцевих умов (URL: <https://inpoland.net.pl/novosti/ukra%97nci-zalishayut-polshhuzupiniti-%97kh-mozhe-tilki-odne>).

Як видно з наведеного, польські влада й бізнес з вигодою для себе прагнуть залучати українських біженців до роботи в національній економіці країни. Утім на цьому шляху існує ряд проблем.

Зокрема, найбільша кількість громадян України станом на кінець жовтня 2024 р. працювала в Мазовецькому воєводстві (найбільше місто Варшава) – 188,1 тис. осіб, Нижньосілезькому (найбільше місто Вроцлав) – 92,7 тис. осіб та Великопольському (найбільше місто Варшава) – 89,5 тис. осіб. Тобто в цих трьох воєводствах з високим рівнем урбанізації зосереджено 47,5 % українців, які легально працювали в Польщі. Крім того, дуже багато українців працює в таких великих польських містах, як Краків і Гданськ. Це є свідченням вельми нерівномірного розміщення українських біженців на території Польщі, що створює певні проблеми для економіки цієї країни.

Існують також кадрові проблеми галузевого характеру. Так, на початку 2025 р. Асоціація роботодавців «Транспорт і логістика Польщі» оприлюднила звіт, у якому зазначено, що в Польщі бракує близько 120 тис. професійних водіїв. «Основна причина дефіциту кадрів – скорочення кількості водіїв з України, Білорусі та Молдови, які раніше масово працювали в цій сфері. Експерти зазначають, що зменшення кількості іноземних працівників пов'язане з новими міграційними правилами, а також змінами в економічній ситуації. Багато водіїв повернулися додому через війну в Україні або вирішили шукати роботу в інших країнах ЄС. За словами М. Вронського, президента Асоціації роботодавців, молодь також рідко обирає цю професію. Основними причинами є важкі умови праці, часті відрядження за кордон і тривале розлучення із сім'ями» (URL: <https://glavcom.ua/world/observe/u-polshchicherez-vidtik-ukrajinskikh-bizhentsiv-hostro-ne-vistachaje-vodijiv-1040025.html>).

Зі свого боку міністр сільського господарства Ч. Секерський стверджує, що нестача робочої сили, поряд з меншими врожайми та високими цінами на енергоносії, є основними причинами зростання цін на продукти харчування на польському ринку у 2024 р. Як відомо, саме в сільському господарстві Польщі до повномасштабної війни працювало дуже багато українських трудових мігрантів. Прибулі ж в останні три роки українські біженці їх замінити не змогли.

На початку 2025 р. Центральне статистичне управління Польщі повідомило, що більшість поляків працює в галузях, де заробітна плата є нижчою за середню. «Цю закономірність підтверджують дані про зарплати. За наявною інформацією, найменше заробляють працівники охоронних

компаній, працівники сфери туризму та громадського харчування, роздрібною торгівлі, легкої промисловості. Середньомісячна заробітна плата в цих галузях не перевищує 7 тис. брутто». Прикметно, що саме в зазначених галузях польської економіки працює багато українських біженців (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/3467934>).

Водночас місцеві експерти наголошують, що Польща стоїть перед викликом демографічного скорочення, яке може посилитися через вплив українців. Якщо країна прагне зберегти позиції як популярний напрямок для іммігрантів, вона має забезпечити їм гідні умови для життя та роботи. Інакше українці продовжать шукати кращих можливостей у Західній Європі, залишаючи Польщу позаду.

Тому влада Польщі прагне інтегрувати дітей-біженців у місцеве суспільство, розраховуючи на те, що якась їх частина назавжди залишиться в цій країні. Для цього на дітей з України було поширено право на отримання соціальної допомоги в розмірі 800 злотих на місяць (програма «800+»). З 1 вересня 2024 р. в Польщі набули чинності нові правила, які зобов'язують українських дітей, що проживають у цій країні та претендують на допомогу «800+», навчатися в польській освітній системі. Опікунам, діти яких не відвідуватимуть польські школи, із січня буде скасовано допомогу «800+».

«Основна мета змін – інтеграція дітей-біженців у місцеве суспільство, вивчення польської мови та полегшення адаптації до нових умов життя. Влада Польщі також наголошує, що навчання в польських школах забезпечує доступ до освітніх стандартів країни та поліпшує майбутні можливості для дітей». Повідомлялося, що «близько 20 тис. українських дітей, які навчаються дистанційно в українських школах або не відвідують жодні освітні заклади, втратили право на соціальну підтримку. Польська влада аргументує це тим, що державна допомога має використовуватися для дітей, які беруть активну участь у польській освітній системі. Рішення викликало обурення серед українців, які стверджують, що дистанційна освіта в українських школах дозволяє дітям зберігати зв'язок з рідною мовою та культурою. Водночас деякі батьки вже погодилися на перехід дітей до польських шкіл, щоб не втрачати допомогу» (URL: <https://inpoland.net.pl/novosti/u-polshhi-20-tisyach-ukra%dl%97nskikh-ditejj-pozbavili-dopomogi-800>).

За повідомленнями місцевих ЗМІ, на сьогодні польські школи та дитсадки відвідують приблизно 220 тис. дітей-біженців з України. Тим часом голова Об'єднання українців у Польщі М. Скурка заявляє, що, з розмов з батьками українських учнів, частина їх не віддаватиме своїх дітей до польських шкіл навіть попри втрату допомоги «800+».

Міністерства національної освіти Польщі розраховувало, що в результаті таких заходів у польських закладах освіти додасться приблизно 80 тис. учнів. Утім ще у вересні 2024 р. речник Міністерства національної освіти Польщі П. Отрембський зазначив Польському радіо, що відповідні дані ще надходять, але вже видно, що українців, які в результаті таких заходів прийдуть до польських шкіл, буде точно менше. У польських ЗМІ з'явилася

інформація про ще 40 тис. додаткових учнів з України. Водночас «доктор Л. Тупач з Університету кардинала С. Вишинського, розташованого у Варшаві, говорить про відсутність цілісної ідеї щодо навчання українських школярів у польських школах».

Утім дослідження «Соціальне сприйняття біженців з України, мігрантів і дій польської та української держави», яке влітку 2024 р. проводила група науковців під керівництвом кандидата наук Р. Станішевського з Варшавського університету, свідчить, що, попри дуже позитивне сприйняття присутності дітей-біженців з України в польських школах, у польському суспільстві знижується рівень прихильності до сусідів, що проявляється майже в усіх проаналізованих змінних.

Як пояснив Р. Станішевський, при оцінюванні соціального сприйняття мігрантів та біженців використовували «шкалу Індекс соціального сприйняття мігрантів (Social Perception of Migrants Index), яку ми розробили ще до початку війни. Тоді за цією шкалою від мінус 200 (негативне) до 200 (позитивне). У квітні 2022 р. ставлення до біженців з України було на рівні 110 балів. Це дуже і дуже високий показник». Далі він повідомив таке: «Усього ми реалізували п'ять опитувань. Перше – у квітні 2022 р., останнє – у червні цього року. І насправді до січня 2024 р. мало що змінювалося. Сприйняття біженців було дуже позитивним, показники були дуже високими. Однак ми маємо дуже значні зміни між січнем і червнем 2024 р. Це негативні зміни... У нашому випадку є багато різних змінних. І майже більшість показників, крім двох, змінилися. Отже, лише два показники не змінилися. Решта змінюється, і змінюється в негативний бік. Це означає, що поляки вже не так позитивно сприймають біженців з України. І, відповідно, ставлення до них погіршується».

На думку наших респондентів, час, коли біженці вимагали особливої турботи та уваги, просто закінчився. Тому, як кажуть опитані поляки, українці мають стати незалежними. Що це означає? Вони повинні почати працювати, вони повинні жити за власні кошти. Звичайно, є дві речі, з якими поляки погоджуються та приймають їх від самого початку. Ідеться про згоду на перебування дітей-біженців з України в польських школах. Аж 80 % поляків вважають, що така ситуація повинна мати місце та це прийнято. До цього питання завжди однакове ставлення. Друге питання: згода на доступ до безплатного медичного обслуговування для біженців з України. Тут є певна зміна у бік неприйняття, але більшість поляків каже, що, так, українці можуть і надалі мати доступ до безплатної медичної допомоги. На виплату українським біженцям щомісячної виплати в розмірі 800 злотих на кожну дитину до 18 років немає та не було згоди із самого початку. На думку поляків, ця програма не має поширюватися на українців» (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7988/Artykul/3435371>).

Про погіршення ставлення поляків до українських біженців у 2024 р. свідчать і деякі інші опитування. Поза сумнівом, такі зміни ставлення поляків до українських біженців впливатимуть на політику польської влади щодо

українських біженців і відповідним чином на кількість українських біженців, які надалі залишатимуться в цій країні.

Отже, перебування українських біженців у Польщі, незважаючи на певну культурну й мовну близькість та багаторічну історію трудової міграції українців до цієї країни, залишатиметься для них доволі складним саме через проблеми їх соціально-економічної адаптації. Причому ці проблеми багато в чому ідентичні тим, з яким стикаються українські біженці в Німеччині та Чехії.

Наявність надзвичайно великих контингентів українських біженців у Німеччині, Польщі та Чехії дає змогу доволі адекватно представити проблематику життя українських біженців за кордоном у цілому. Зокрема, опитування українських біженців у різних європейських країнах свідчать, що кількість українських біженців, які планують залишитися в цих країнах на постійне проживання після закінчення війни в Україні, загалом поступово зростає. Однак у край висока невизначеність конкретних умов життя українських біженців після закінчення війни в Україні та за кордоном робить такі оцінки вельми нестійкими й мінливими. Для ілюстрації цієї тези розглянемо повідомлення про перебування ще в деяких державах.

Так, Міжнародна організація з міграції оприлюднила звіт про наміри та потреби українських біженців у Швеції, складений на підставі опитування 3 тис. 451 особи з України у квітні та травні 2024 р., і порівняння результатів цього опитування з аналогічними результатами, отриманими у 2023 р.

Повідомляється, що «81 % опитаних не мають наміру кудись переїжджати зі свого нинішнього місця проживання, що свідчить про стабільність і задоволеність умовами перебування. Серед працездатних біженців 88 % беруть участь у ринку праці: або мають роботу, або шукають її. До слова, працевлаштовані з них 66 %. У 2023 р. цей показник був 58 %». Однак найбільше заважає українцям у працевлаштуванні у Швеції мовний бар'єр (76 %). При цьому «55 % респондентів вистачає коштів на проживання. Основним джерелом грошей для 55 % є робота (50 % у 2023 р.). Для 17 % опитаних основне джерело доходу – підтримка з боку влади, 15 % грошима допомагає сім'я або друзі. Близько 44 % респондентів проживають в окремому житлі (орендують або придбали квартиру). Згідно з результатами дослідження, тільки 13 % українських біженців прагнуть повернутися в Україну, коли це стане безпечно. У 2023 р. такий намір мали 28 % опитаних. Тих, хто не визначився щодо повернення, у 2024 р. – 24 %, тоді як у 2023 р. сумнівалися 31 % респондентів. Водночас не хочуть чи не можуть повернутися до України 58 % опитаних біженців. У 2023 р. таку відповідь давали 37 % респондентів» (URL: https://censor.net/ua/news/3502247/ukrayinski_bijentsi_u_shvetsiyi).

Наведені дані свідчать про певну суперечливість намірів українських біженців і їх реального положення в місцевому соціумі. Зокрема, доволі високий відсоток українців, які бажають залишитися жити у Швеції, поєднується з не надто високою часткою українців, які працюють і не залежать від допомоги держави.

Показова в цьому контексті ситуація з українськими біженцями в сусідній Норвегії. У березні 2022 р. право тимчасового захисту в цій країні мали 2 тис. 245 осіб, які прибули з України. Наприкінці листопада 2024 р. таких осіб було вже 78 тис. 100. Тобто протягом менше ніж трьох років кількість українських біженців у Норвегії зросла в 34,8 раза, що створило серйозні соціально-економічні проблеми для її державної та особливо місцевої влади в регіонах перебування великої кількості українських біженців. Причиною такої ситуації були кращі умови перебування, які Норвегія створила для українських біженців порівняно із сусідніми державами.

При цьому, як свідчать результати опитування Управління з питань інтеграції та різноманітності, «47 % опитаних українських біженців у Норвегії зізналися, що не хочуть повертатися в Україну навіть після закінчення війни. Лише 10 % біженців відповіли, що хочуть повернутися в Україну» (URL: <https://espreso.tv/svit-mayzhe-50-ukrainskikh-bizhentsiv-u-norvegii-ne-khochut-povertatisya-v-ukrainu-pislya-zakinchennya-viyeni>). Водночас Euronews повідомляє, що в Норвегії дедалі більше людей стикаються з бідністю. Згідно з опитуваннями, кожен п'ятий житель країни важко зводить кінці з кінцями.

Зі свого боку, уряд Норвегії на початку 2025 р. визнав ще декілька областей України безпечними поряд з тими, які були визнані такими раніше. Віднині люди, які там мешкають, не зможуть отримати колективний захист у Норвегії. Про це повідомив норвезький Директорат у справах іноземців. У результаті «13 січня директорат визнав... безпечними такі області України: Черкаську, Чернівецьку, Івано-Франківську, Хмельницьку, Кіровоградську, Київську (область, не місто), Львівську, Полтавську, Рівненську, Тернопільську, Вінницьку, Волинську, Закарпатську, Житомирську». Якщо людина, яка подає заявку на захист у Норвегії, проживала в «безпечній» області, то заявку розглянуть в індивідуальному порядку. Критерії для отримання індивідуального захисту в Норвегії набагато суворіші, ніж для колективного захисту. Зміна стосується лише тих, хто звернувся за захистом з 28 вересня 2024 р. та не отримав відповіді на свою заявку до 13 січня. Також вона стосується тих, хто звернеться за захистом після 13 січня 2025 р. (URL: <https://censor.net/ua/news/3530255/do-pereliku-bezpechnyh-oblasteyi-ukrayiny-norvegiya-vnesla-sche-dekilka>).

Тому в контексті наведеного вище прагнення багатьох українських біженців залишитися в Норвегії після закінчення війни видаються вельми ілюзорними.

Із серйозними проблемами стикаються українські біженці й по інший бік Атлантичного океану. Зокрема, у листопаді 2024 р. повідомлялося, що «Канада припинила дію тимчасової державної програми для громадян України, яка дозволяла швидко отримати постійне місце проживання в країні, якщо у них є родичі в Канаді. Ця програма була створена для підтримки українських сімей, розділених через війну з Росією. При цьому ті заявки, які були подані до дати закриття програми, ще обробляються, і відповідні кандидати можуть скористатися різними тимчасовими дозволами, поки

чекають на остаточне рішення. Після закриття програми українські громадяни можуть скористатися іншими можливостями для перебування та імміграції до Канади, доступними за загальними правилами» (URL: <https://glavcom.ua/world/observe/kanada-zakrila-odnu-iz-vazhlivikh-prohram-dlja-ukrajintsiv-1030272.html>).

Утім умови імміграції до Канади, доступні за загальними правилами, створюють для українців, які хотіли б оселитися в Канаді, додаткові труднощі. Зокрема, як повідомив телеканал “СВС”, з посиланням на дані опитування дослідницької компанії “Pollara Strategic Insights”, 42 % опитаних іммігрантів зазначають, що подумали б про те, щоб виїхати з Канади до іншої країни, якби вони мали вибір. Крім того, 14 % респондентів повідомили, що не можуть знайти роботу. Четверо з п’яти іммігрантів висловили думку, що держава не готова до прийому такої кількості мігрантів, оскільки в ній відсутня необхідна для їх розміщення інфраструктура та робота (URL: <https://glavcom.ua/world/observe/majzhe-polovina-immihrantiv-khochut-vijikhati-z-kanadi-dani-opituvannja-1039621.html>).

Отже, опитування українських біженців у різних країнах, насамперед європейських, свідчать, що кількість українських біженців, які планують залишитися в цих країнах на постійне проживання після закінчення війни в Україні, загалом поступово зростає. Однак украї висока невизначеність конкретних умов життя українських біженців після закінчення війни в Україні та за кордоном робить такі оцінки вельми нестійкими й мінливими. Адже для переважної більшості українських біженців за кордоном існує перспектива лише малокваліфікованої роботи з усіма негативними соціально-економічними наслідками, які із цього випливають (*При підготовці цієї праці було використано інформацію з таких джерел: Главком (<https://glavcom.ua>). – 2024. – 12, 21.12; 8.11; 23.01; 2025. – 9.01; Еспресо (<https://espresso.tv>). – 2024. – 24.12; Інтерфакс-Україна (<http://interfax.com.ua>). – 2024. – 8.02; 10.03; 14.10; 9.11; Ліга.net (<https://www.liga.net>). – 2024. – 1, 20, 27.11; Новини Live (<https://news.novyny.live>). – 2025. – 14.01; Польське радіо. Українська служба (<http://www.polradio.pl>). – 2024. – 18.06; 21.08; 7, 11.09; 15.10; 2025. – 2, 7.01; РБК Україна (<https://rbc.ua>). – 2025. – 20.01; Соціологічна група «Рейтинг» / Всеєвропейське дослідження українців у Європі (https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rl_refugees_from_ukraine_in_the_eu_082023_ua.pdf); УНІАН (<https://www.unian.ua>). – 2024. – 16.09; Цензор.net (<https://censor.net.ua>). – 2024. – 14.01; 2025. – 30.07; Центр економічних стратегій. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? Фінальний звіт. (<https://ces.org.ua/refugees-from-ukraine-ukr-final-report>); Центр економічної стратегії. Українські біженці. Майбутнє за кордоном та плани на повернення (https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/311/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96_3%D1%85%D0%B2%D0%B8%D0%B%D1%8F_%D0%A6%D0%95%D0%A1.pdf); BBC Україна*

(<http://www.bbc.com>). – 2023. – 24.11; 2024. – 16.10; *Deutsche Welle* (<http://dw.com>). – 2024. – 23.07; 3.08; 4.09, 2, 23.10; 4, 21.12; Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news>); Gradus Research Company (<https://gradus.app/uk/open-reports/migration-intentions-ukrainians-ukraine-and-abroad>); *Gremi Personal*. Аналітичний центр (<https://gremi-personal.com.ua>); *InPoland*. Інформаційний портал Польщі (<https://inpoland.net.pl/novosti>). – 2025. – 4, 8, 12, 13, 15, 20.01; *Politico* (<https://www.politico.eu/article/why-ukraine-losing-russia-war>); *Radio Prague International* (<https://ukraina.radio.cz>). – 2025. – 1, 22.01; (<https://ruski.radio.cz>). – 2025. – 9.01; 2024. – 15.11; 29.07; 8.04; *United Nation Refugee Agency* (https://www.unhcr.org/ua/sites/ua/files/legacy-pdf/UNHCR-LIVES-ON-HOLD-5-INTENTIONS-OF-REF-REF-RETURNEES-AND-IDPS-FROM-UKR-SUMMARY_UKR.pdf).

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Вітаємо з Днем народження президента Національної академії наук України академіка А. Загороднього

«Вельмишановний Анатолію Глібовичу!

З почуттям глибокої шани і поваги ми, члени Президії Національної академії наук України, Ваші колеги та друзі, щиро вітаємо Вас з Днем народження!

Довгі роки незмінним залишається Ваше найвище кредо – самовіддано працювати на благо науки, рідної академії та Української держави. Високий професіоналізм, безмежна відданість справі, наполегливість у досягненні поставлених цілей, а водночас відкритість, порядність і людяність дали змогу досягти великих успіхів у Вашій діяльності, здобути високий авторитет та повагу серед колег.

Сьогодні Ви, шановний Анатолію Глібовичу, визнаний лідер наукової спільноти. Ваші вагомий досвід та мудрість, високий рівень відповідальності, принциповість і далекоглядність у прийнятті важливих рішень дали можливість нашій академії вистояти та працювати навіть у тяжких умовах повномасштабної війни та, упевнені, є надійним гарантом подальшої успішної діяльності Національної академії наук. Вам добре відомі не тільки досягнення, а й проблеми науковців. І своєю щоденною копіткою працею Ви прагнете забезпечити достойне майбутнє науки в Україні, кожного вченого та працівника наукової сфери. Ми готові й надалі пліч-о-пліч з Вами розв'язувати всі складні завдання: наукові та загальнодержавні.

Від усього серця зичимо Вам, дорогий Анатолію Глібовичу, міцного здоров'я на довгі роки, миру й добра, великого особистого щастя! Невичерпного джерела енергії та наснаги Вам у роботі, незгасного оптимізму,

здійснення найзаповітніших мрій і всіх сподівань! Нехай Ваша повсякденна нелегка діяльність на чолі Національної академії наук України буде щедрою на успіхи та нові плідні здобутки в ім'я науки та на благо України!

З найщирішими побажаннями Президія Національної академії наук України» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 29.01).

За підсумками року інтерв'ю з президентом НАН України академіком А. Загороднім

За підсумками 2024 р. президент НАН України академік А. Загородній дав інтерв'ю з розгорнутим викладом досягнень і проблем, з якими зіткнулась академія, і окреслив вектори розвитку на 2025 р. Зокрема академік повідомив, що найскладніші умови роботи, звичайно, у прифронтових регіонах. Там установи зазнали найбільших руйнувань, перебуваючи під постійними обстрілами, без опалення, з перебоями електропостачання. Водночас, як зазначив А. Загородній, там, де це безпечно і можливо, наразі відновлюють пошкоджені будівлі, інженерні мережі, наукову інфраструктуру та створюють більш-менш прийнятні умови для роботи співробітників у зимовий період установи, переважно власними силами. Підтримку надає місцева влада цих регіонів. Додаткові кошти на ремонт та закупівлю джерел автономного живлення виділяла і президія. Також допомагають закордонні партнери, які надають благодійну підтримку для відбудови наукової інфраструктури, забезпечення резервного енергопостачання та передачі сучасного обладнання як гуманітарної допомоги від провідних світових виробників.

На сьогодні найбільших руйнувань зазнали наукові установи у Харкові. Після прямого влучання балістичної ракети по території НТК «Інститут монокристалів» більшість зруйнованих цехових приміщень нині працюють. Установу забезпечено централізованими опаленням та електропостачанням, а також електрогенераторами та джерелами безперебійного постачання електрики. Радіоастрономічний інститут закупив нове вимірювальне обладнання для радіотелескопу УТР-2 на заміну знищеного, триває відновлення систем опалення, водопостачання та водовідведення. Приміщення утеплюють, встановлюють сучасні кондиціонери для обігріву. Працівники ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут» повністю відновили системи життєзабезпечення ядерної установки «Джерело нейтронів», включно із запуском мінікотельні, яку поставили американські партнери.

Наразі, як зазначив А. Загородній, також відновлено критично важливі виробничі дільниці інституту, а саме: виробництво елементів для системи керування та захисту ядерних реакторів України (критично важлива ділянка для безпечної роботи АЕС України) та дільницю з радіаційної стерилізації медичного інструменту, яка обслуговує понад 85 % медичних закладів України. За допомогою нідерландських партнерів було відновлено установку

з виробництва скрапленого азоту StirLIN-8 у Фізико-технічному інституті низьких температур ім. Б. І. Веркіна. Це обладнання є критично важливим для забезпечення потреб наукових установ, навчальних лабораторій і об'єктів, які становлять національне надбання України. Проведено часткові відновлювальні роботи в Інституті імпульсних процесів і технологій у Миколаєві та Інституті прикладної фізики у Сумах. Розграбований та зруйнований під час окупації Інститут проблем безпеки АЕС у Чорнобилі також поступово відновлює приміщення та наукову інфраструктуру як власними силами, так і за рахунок донорських коштів.

Міжнародна співпраця академії продовжує розвиватися і розширюватися. «Протягом минулого року я мав честь взяти участь у кількох міжнародних візитах і зустрічах – у Польщі, Німеччині, Туреччині, де розповідав міжнародним партнерам про досягнення наших науковців, роботу під час війни. Також відбулася серія візитів іноземних колег до нашої академії та її установ. Зокрема, нас відвідали делегації Міністерства науки і вищої освіти Республіки Польща, Національної академії наук США, одного з найбільших німецьких дослідницьких центрів з фізики високих енергій та матеріалознавства – Німецького електронного синхротрону (DESY). Я постійно наголошую, що важливою для нас є підтримка науковців, які залишилися в Україні. На це спрямована масштабна трирічна програма для українських дослідницьких груп, започаткована Польською академією наук спільно з Національною академією наук США. Також Національна академія наук США оголосила про створення нового багатомільйонного спільного фонду науки та інновацій для України» – зазначив А. Загородній.

Продовжують діяти численні програми підтримки науковців України, запроваджені урядами, науковими центрами, академіями багатьох країн світу на початку воєнної агресії Росії. Було оголошено й нові конкурси. Наприклад, конкурс на фінансування німецько-української науково-дослідницької співпраці для сталого відновлення від Федерального міністерства освіти та наукових досліджень Німеччини. Фонд цивільних досліджень та розвитку США (CRDF Global) надає українським науковцям грантову підтримку для відвідування міжнародних наукових заходів та публікації наукових статей. Проєкт “Research4Life” подовжив для України безоплатний доступ до своїх ресурсів на 2025 р. Крім того, не припиняється активна участь наукових колективів академії в міжнародних програмах. Тривала успішна реалізація 14 багаторічних проєктів за програмою НАТО «Наука заради миру і безпеки», в рамках якої українські фахівці проводили дослідження, що мають, зокрема, і прикладне значення. За багатьма проєктами передбачено розроблення продукції оборонного призначення. Успішною була також наукова співпраця в межах 47 проєктів Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та програми «Євратом», серед яких 10 започатковано у 2024 р. Зокрема, розпочато інфраструктурний проєкт АСМЕ – Астрофізичного центру багатоцільових досліджень у Європі за участю фахівців Радіоастрономічного інституту НАН України, Франції,

Бельгії, Німеччини, Польщі, Великої Британії, Швейцарії, Італії, Нідерландів, Іспанії, Греції, Латвії та Фінляндії, який націлений на розбудову АСМЕ для забезпечення більш широкого, спрощеного та ефективнішого доступу до найкращих дослідницьких інфраструктур у галузі астрономії та астрофізики елементарних частинок. Дуже ефективною є співпраця з DESY. Наразі українські та німецькі вчені реалізують спільний проєкт DESY та ХФТІ, метою якого є створення тестового каналу на майбутньому прискорювачі DESY-III за технологією, запропонованою в ННЦ ХФТІ. Цю технологію запропонував визначний український науковець академік НАН України М. Шульга та його колеги. Він реалізує ідею використання зігнутих кристалів для «повільного вилучення» пучка релятивістських електронів високої енергії з прискорювача. Цю ідею вже було підтверджено експериментами в CERN. Проєкт отримав фінансову підтримку Німецького дослідницького фонду (DFG). Що вкрай важливо, більше половини українського дослідницького колективу продовжує працювати в Україні, отримуючи грантову підтримку від DFG. «Ми вдячні керівництву DESY за зусилля щодо налагодження співпраці не лише між DESY та НАН України, а й у значно ширшому форматі. Зокрема, за ініціативою DESY в Німеччині було проведено Велику наукову конференцію, в рамках якої у червні минулого року відбувся тематичний круглий стіл “Підтримка системи науки в Україні”. Важливим результатом конференції є те, що її учасники підтвердили готовність надавати українській науковій спільноті необхідну допомогу та підтримку, поглиблювати міжнародну співпрацю в науковій сфері задля безпеки та економічного розвитку України, її інтеграції в європейський науковий простір. Всебічна підтримка науки в Україні – одна з головних рекомендацій конференції. Хочу також відзначити лідерство DESY в організації програми EURIZON. Ця програма містила два спеціальні пакети, спрямовані на підтримку українських науковців, які продовжують працювати в Україні. У рамках програми EURIZON з бюджетом 4,5 млн євро у 2024 р. підтримано 60 наукових проєктів в Україні. Крім того, програма EURIZON оголосила про добровільну передачу наукового обладнання для відновлення дослідницької інфраструктури України. Ще однією важливою формою підтримки української науки є фізичні школи для молодих дослідників DESY-Україна. Друга така школа стартувала у липні минулого року. Протягом шести тижнів 25 українських студентів слухали лекції провідних науковців та готували наукові проєкти. Започатковано виконання трьох проєктів за програмами Interreg-EU Дунайський регіон та Interreg NEXT Чорноморський басейн», – повідомив президент НАН. За його словами, Український гідрометеорологічний інститут ДСНС України та НАН України у складі консорціуму із 13 європейських установ на чолі з Технічним університетом м. Відень (Австрія) став виконавцем проєкту TETHYS у рамках програми Interreg-EU Дунайський регіон. Проєкт має на меті вирішення проблеми забруднення водних об’єктів небезпечними речовинами. На базі установ академії розпочали роботу п’ять національних контактних пунктів Рамкової програми ЄС «Горизонт Європа» та програми «Євратом», головне

завдання яких полягає в інформуванні наукової спільноти України щодо оголошених конкурсів, ознайомленні із загальними умовами цих конкурсів, наданні допомоги в підготовці та поданні заявок для активізації участі українських установ, організацій та підвищення рівня українських заявок у програмах «Горизонт Європа» та «Євратом».

Принагідно варто відзначити, на думку президента НАН, досить непогані результати участі науковців академії в останніх конкурсах Національного фонду досліджень. У конкурсі «Наука для зміцнення обороноздатності України» було відібрано для фінансування 39 проєктів українських науковців (це 50 % від загальної кількості проєктів); 38 проєктів установ академії перемогли у конкурсі «Передова наука в Україні» – це понад 60 % від їх загальної кількості.

«Уже третій рік (тепер уже вдруге) проводиться оцінювання наукових установ за спеціально розробленою методикою. Щороку ми її удосконалюємо та усуваємо проблемні моменти. Було здійснено апробацію бальної системи оцінювання установ та їхніх підрозділів, і, очевидно, її треба запроваджувати, як і деякі додаткові показники суто кількісної оцінки. Результати цього оцінювання використовують для оптимізації розподілу бюджетних коштів, удосконалення мережі наукових установ і їхньої структури. Також враховуються результати державної атестації цих установ. Нині продовжується робота з оптимізації структури, мережі наукових установ і підприємств, інвентаризації матеріально-технічної бази та земельних ділянок. Протягом 2022–2024 рр. було ліквідовано п'ять наукових установ та приєднано до інших 13 установ, які не давали належної наукової продукції або мали стабільно низький рейтинг порівняно з однопрофільними. До сфери управління МОН передано три наукові установи, до Фонду державного майна – понад 160 майнових комплексів наших державних підприємств. Ми постійно посилюємо комунікацію із суспільством і владою. Запустили новий сайт академії, розповідаємо про діяльність академічних установ, результати досліджень наших науковців. Започатковано традицію інтерв'ю провідних науковців, лауреатів державних та академічних премій, переможців різноманітних конкурсів. Ця практика дає змогу ширшій аудиторії ознайомитися з актуальними науковими темами та ідеями, а також сприяє популяризації науки серед населення», – підкреслив А. Загородній.

Пріоритетом академії, на думку її президента, на сьогодні залишаються дослідження задля зміцнення оборони та безпеки країни. Водночас важливими завданнями на найближчу перспективу мають бути дослідження і розробки, спрямовані на економічний розвиток країни на основі передових технологій, як під час війни, так і в повоєнний час. Зокрема, це стосується цілої низки галузей промисловості, а також розвитку штучного інтелекту, квантових матеріалів і квантових технологій. Серед інших завдань, реалізація яких має вагоме значення як для науки, так і для суспільства, слід зазначити необхідність об'єднання зусиль різних інститутів навколо важливих науково-прикладних проблем у рамках інноваційних кластерів з окремих напрямів

високотехнологічного виробництва для залучення інвестицій у науку, співпраці наукових установ з бізнесом і промисловістю, спільного продукування нових знань та технологій.

Напружена робота очікує і на соціогуманітаріїв. Зокрема, потрібно істотно підсилити дослідження правотворчого спрямування у зв'язку з тим, що Законом України «Про правотворчу діяльність» НАН України визначено головною експертною організацією з цього питання, яка відповідає за розроблення концепції розвитку правотворчості в Україні.

«Важливо максимально залучати додаткові позабюджетні надходження. Насамперед за рахунок допомоги з боку іноземних партнерів та участі українських учених у наукових проєктах і конкурсах. Необхідно і далі продовжувати реалізацію плану з реформування академії. У цьому контексті важливим є подальше удосконалення підходів до розподілу базового фінансування серед наших установ, зокрема з урахуванням результатів їх оцінювання. Треба посилювати заходи з підтримки наукової молоді. Зауважу, ми істотно, на 50 %, плануємо збільшити цього року фінансування дослідницьких лабораторій та груп молодих учених. Ще один бік нашої діяльності, який потребує подальшого вдосконалення, – це соціальні комунікації і популяризація науки», – резюмував президент НАН (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 28.01*).

Керівництво академії зустрілося з директорами харківських наукових установ НАН України

У Науково-технологічному комплексі «Інститут монокристалів» НАН України 29 січня 2025 р. президент Національної академії наук України академік НАН України А. Загородній і віцепрезидент НАН України академік НАН України В. Богданов зустрілися з керівниками харківських академічних установ. Зустріч організував Північно-східний науковий центр НАН України та МОН України.

У заході взяли участь голова Північно-східного наукового центру НАН України і МОН України, генеральний директор Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України академік НАН України В. Семиноженко, в. о. генерального директора Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» академік НАН України М. Азаренков, директор Інституту енергетичних машин і систем ім. А. М. Підгорного НАН України академік НАН України А. Русанов, директор Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України академік НАН України Б. Гриньов, директор Радіоастрономічного інституту НАН України член-кореспондент НАН України В. Захаренко, в. о. директора Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України доктор фізико-математичних наук О. Долбин, в. о. директора Інституту радіофізики та електроніки ім. О. Я. Усикова НАН України член-кореспондент НАН України Ю. Логвінов, директор Інституту проблем кріобіології і

кріомедицини НАН України доктор біологічних наук О. Петренко, директор Інституту хімії функціональних матеріалів Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України член-кореспондент НАН України В. Чебанов, директор Інституту монокристалів Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України академік НАН України І. Притула, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України доктор економічних наук В. Хаустова.

На зустрічі було обговорено стан і проблеми діяльності харківських академічних наукових установ у 2023–2024 рр. в умовах воєнного стану та шляхи вирішення цих проблем. Ішлося про досягнення й проблеми науковців Харкова, які, попри війну, демонструють високий рівень досліджень і продовжують виконувати наукові проекти, зокрема спрямовані на підвищення обороноздатності країни. Особливу увагу було приділено, серед іншого, таким питанням подолання наслідків ворожої агресії й особливостям наукової та науково-технічної діяльності харківських установ НАН України у нинішній ситуації, як допомога у відбудові й оновленні пошкодженого наукового обладнання; відновлення втраченого автопарку; можливості встановлення надбавки працівникам наукових установ, розташованих у зоні можливих бойових дій, і підвищувального коефіцієнту під час розподілу бюджетного фінансування для наукових установ, розташованих у зоні можливих бойових дій.

Учасники зустрічі поділилися нагальними проблемами й поставили чимало актуальних запитань керівництву академії, на які отримали вичерпні відповіді (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 29.01*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Етнографи академії представили збірку свідчень очевидців подій повномасштабної війни Росії проти України.

В Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України 28 січня 2025 р. відбулася презентація виданої наприкінці минулого року книги «Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Культура повсякдення часів російсько-української війни» (том 12).

Крім науковців цієї академічної установи, до заходу долучилися викладачі закладів вищої освіти, представники громадських організацій, іноземні вчені, музейні працівники. Зі вступним словом до учасників звернулася в. о. директора інституту кандидат історичних наук Н. Стішова, зазначивши, що проєкт ініціювала академік НАН України Г. Скрипник, яка очолювала Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

ім. М. Т. Рильського НАН України від 2001 р. і відійшла у вічність 16 вересня 2024 р.

У презентованому томі корпусу експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів зібрано свідчення учасників і очевидців подій повномасштабної війни Росії проти України. Близько 400 записів із 24 областей України, здійснені від лютого 2022 р. до червня 2024 р., повною мірою відтворюють динаміку трагічних подій, пережитих нашою країною у цей час. Про концепцію книги, розроблення інструментарію дослідження, створення кореспондентської мережі під час її підготовки розповіла заввідділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України кандидат історичних наук Г. Бондаренко. Упорядниці тому – старший науковий співробітник цього відділу кандидат історичних наук О. Таран і старший науковий співробітник відділу української та зарубіжної фольклористики інституту кандидат філологічних наук І. Коваль-Фучило – ознайомили учасників презентації зі структурою видання, особливостями виконання досліджень в умовах воєнного часу, схарактеризували категорії респондентів і поширені усноісторичні наративи.

Значний масив матеріалів тому – це результати анкетування студентів українських університетів. Доцент кафедри історії України Навчально-наукового інституту міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького доктор історичних наук А. Темченко і професор кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського доктор історичних наук Т. Кароева розповіли про важливість фіксації історичних подій сьогодення й залученість студентів до цього процесу.

Про значення презентованого видання в інформаційному просторі йшлося у виступі завкафедри івент-менеджменту та індустрії дозвілля Київського національного університету культури та мистецтв доктора культурології, професора І. Петрової, яка разом із представницею благодійного фонду «Оберіг відродження» (Бородянка), волонтеркою, письменницею О. Фещенко здійснили експедицію Київщиною одразу після деокупації. Записані ними за свіжими спогадами свідчення очевидців увійшли до презентованого тому «Культура повсякдення часів російсько-української війни». О. Фещенко розповіла також про власний досвід виживання в умовах того часу.

Особливе місце серед поданих у виданні записів посідають автоетнографічні матеріали, щоденники, що їх надали автори для опублікування. У Кіровоградській області до збирання інформації долучилися представники відомої Громадської організації «Баба Єлька». Очільниця цієї етнолабораторії журналістка С. Листюк (Кропивницький) розповіла про діяльність організації у перші дні війни і подякувала Інституту

мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України за співпрацю. Директор Музею історії міста Кам'янське (Дніпропетровська область) Н. Буланова на презентації поділилася досвідом осмислення тогочасних трагічних подій і наголосила на важливості збереження пам'яті про них. Зокрема, вона передала до тому щоденник власних записів про пережиті події.

У презентації взяли участь і науковці-україністи з Молдови – дослідники з Інституту культурної спадщини Міністерства культури Молдови доктор історії В. Кожухар і доктор педагогіки К. Кожухар, які відзначили історичну цінність опублікованих матеріалів. Про важливість видання як джерельної бази сучасних і майбутніх історичних, культурно-антропологічних, правових студій ішлося у виступах науковців відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (провідного наукового співробітника доктора історичних наук Т. Рендюка і старших наукових співробітників кандидатів історичних наук В. Сушко, Л. Босої та М. Олійник) і колег з інших відділів установи. Завідділу української та зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України кандидат філологічних наук Л. Вахніна висловила сподівання, що зміщені у книзі докази звірств і безчинств ворогів згодом буде долучено до звинувачувальних актів у Міжнародному суді. Вона також запропонувала провести презентацію видання для міжнародної наукової спільноти.

Відповідальним за підготовку та друк презентованого тому науковцям і адміністрації Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України було надзвичайно важливо почути схвальні відгуки колег з інших наукових установ, освітніх закладів і культурних центрів за роботу інститутського колективу задля збереження історичної пам'яті й народознавчої спадщини, а також за удоступнення видань Інституту для кожного зацікавленого читача (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 31.01).

Національну бібліотеку України ім. В. І. Вернадського відвідали угорські дипломати.

У середині січня 2025 р. до Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського завітали представниці Посольства Угорщини в Україні – дипломатка з питань культури та освіти Є. Хеїзерне Хегедюш і асистентка з питань культури А. Шафар. Метою візиту були ознайомлення з унікальними фондами Бібліотеки й обговорення перспективних напрямів співпраці у бібліотечній сфері. Гостей зустріли тимчасова в. о. заступника директора з наукової роботи Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського доктор історичних наук О. Вакульчук, відповідальна за міжнародну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, старша наукова співробітниця відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків кандидат

історичних наук Л. Дем'янюк і завідділу формування та використання газетних фондів Н. Носкіна, яка провела гостям захопливу оглядову екскурсію й ознайомила їх з історією бібліотеки.

Під час візиту дипломатки відвідали кілька відділів Бібліотеки. Зокрема, завідувачка відділу стародруків та рідкісних видань Інституту книгознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського кандидат історичних наук Н. Бондар представила виставку рідкісних стародруків, яка викликала щире захоплення гостей. Є. Хеїзерне Хегедюш вразили побачені найдавніші видання відділу з колекції інкунабул, передусім «Книга хронік» Г. Шеделя (Нюрнберг, 1493), де серед численних зображень європейських міст уміщено зображення Будапешта. У географічному атласі А. Ортелія з колекції плантенів гості побачили кольорову карту Королівства Угорщини. Для експозиції було підібрано й стародруки з історії Угорщини. Серед них – «Опис Угорщини» із серії кишенькових путівників «Республіки» видавництва Ельзевірів 1634 р., «Хроніка Угорського королівства» Антоніо Бонфіні 1575 р. із зображенням короля Матяша Корвіна, «Аннали Угорського королівства» авторства Дьордя Праї 1763 р., а також ботанічний атлас з описами рослин Панонії Карла Клузія 1583 р.

В опублікованій 1789 р. в Будині «Історії козацько-польської війни» С. Грондського вміщено гравюри із зображенням українських козаків. Було продемонстровано видання з колекції гражданського друку й рідкісних видань, дотичні до історії, етнографії Угорщини або опубліковані на її теренах. Серед них – тритомна ілюстрована праця Якова Головацького «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» 1878 р., поліграфічно цікаве видання «Божественної комедії» Д. Аліг'єрі, опубліковане в Будапешті 1913 р.

Книжкові контакти українців і угорців представили підручники, словники, навчальні посібники: наприклад, «Букварь славенорусскаго языка», надрукований у Будині граді в Друкарні Пештського університету 1816 р.; «Книжица читалная для начинающих» Олександра Духновича, видана у Будині 1847 р.; «Мадярсько-руський словарь» під редакцією Еміліяна Бокшая, Юліяна Ревая та Михайла Бращайка, опублікований 1928 р. в Ужгороді у друкарні отців-василіян; «Українсько-угорський словник», укладач – Лорант Катона (Будапешт, 1963). Демонструвалися й сучасні видання з опису угорських стародруків, альбом про королівські реліквії Угорщини.

Пані Є. Хеїзерне Хегедюш передала в дар до колекцій відділу стародруків та рідкісних видань Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського примірник унікального видання «Русалки Дністрової» – віхової для українських читачів збірки фольклорних і авторських творів Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича та Якова Головацького, надрукованих українською мовою в Буді (тепер це Будапешт) 1837 р., – а також наукову розвідку про цю книгу авторства Вікторії Лебович, видану Бібліотекою Будапештського університету імені Лоранда Етвеша 2023 р. угорською, українською та англійською мовами. Крім того, гостя

подарувала Бібліотеці сучасні видання творів популярних угорських авторів, опубліковані українською мовою в серії «Голоси Європи» видавництва «Знання», – «Порожній і місячне сяйво» Антала Сербя, «Походеньки видатного авантюриста Ярослава Тергузка» Мора Йокаї та книгу-білінгву поезій Шандора Петефі угорською й українською мовами.

Тимчасова в. о. заввідділу образотворчих мистецтв Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Л. Гутник ознайомила гостей із раритетними документами з фондів мистецького підрозділу – серією оригінальних малюнків-портретів українських кобзарів, створених упродовж 1875–1928 рр. відомим українським художником, етнографом, архітектором Опанасом Сластіоном; альбомом оригінальних офортів із видами архітектурних пам'яток стародавнього Риму, виконаних видатним італійським графіком, архітектором, етнографом XVIII ст. Джованні Баттістою Піранезі; світлинами з краєвидами Києва кінця XIX ст.; кіноплакатами 1920-х років. Л. Гутник представила унікальний артефакт, пам'ятку мистецтва початку XVIII ст. – мідну гравірувальну дошку авторства визначного українського гравера Івана Мигури («Теза на честь гетьмана Івана Мазепи»). Особливе зацікавлення відвідувачів викликали оригінальні літографії з колекції відділу образотворчих мистецтв, зокрема виконані австрійським гравером Йозефом Крігубером портрети імператриці священної Римської імперії, ерцгерцогині Австрії, королеви Угорщини Марії Терезії Вальбурги Амалії Крістіни (1835) та представника шляхетного угорського роду, графа, державного діяча, магната, мецената М. Й. Естерхазі (середина XIX ст.).

У відділі фондів рукописної спадщини заввідділу джерелознавства Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського кандидатка історичних наук Т. Коваль і старший науковий співробітник відділу джерелознавства кандидат історичних наук Т. Горбач ознайомили дипломаток з унікальними рукописами бібліотечного фонду, представивши добірку найцікавіших рукописних пам'яток західної та східної культур – створені у III тисячолітті до нашої ери глиняні клинописні таблички з Месопотамії, що належать до найдавніших зразків писемності; середньовічні грецькі, вірменські, слов'янські та західноєвропейські богослужбові книги, серед яких Нікомедійське й Оршанське Євангеліє середини XIII ст., вишукано оздоблений французький бревіарій XIV ст.; екзотичний рукопис XVI ст. на пальмовому листі з Малабарського узбережжя півострова Індостан; скандинавський рунічний календар XVII ст. на дерев'яних дощечках. Продовжилося знайомство оглядом рукописів часів Австро-Угорської імперії. Гості з великою цікавістю оглянули літографічний портрет Франца Йосифа, виготовлений до 60-річчя його вступу на австро-угорський престол; його грамоту про надання графського титулу та герба Іванові Шептицькому – батькові А. Шептицького, видатного українського релігійного діяча та предстоятеля Української греко-католицької церкви; карту Богемії та суміжних країн (1720); карту середземноморських країн із колекції Григорія

Галагана; рукописний підручник із нарисної геометрії Яна Спош (XIX ст.); перекладений угорською мовою требник із молитвами (XIX ст.). Насамкінець Є. Хеїзерне Хегедюш оглянула великий і яскраво прикрашений нотний градуал XVII ст. з піснеспівами, що їх виконує хор під час католицької літургії.

Завідділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського кандидатка історичних наук О. Заєць розповіла гостям про заснування Всенародної бібліотеки України (так у 1919–1934 рр. називалася Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського) та про те, як засновники бібліотеки – академіки В. Вернадський і А. Кримський та інші ухвалили рішення, щоб деякі історичні бібліотеки закритих установ і монастирів, які формувалися протягом довгого часу, зберігати цілісними, не вливати до загального фонду, адже в автентичному вигляді вони становлять історико-культурну цінність, є частиною національного культурного надбання України та пам'яткою культури певного часу. Такими є найбільші колекції відділу: бібліотеки університету святого Володимира, Київської духовної академії, Києво-Печерської лаври, Софійського кафедрального собору, Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря та інші. Саме у складі книжкового зібрання Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря зберігається приватна бібліотека єпископа Іринія Фальковського, який тривалий час працював у Токайській комісії із заготівлі вин до царського двору. Комісію очолювали Федір Вишневецький, потім його син Гавриїл Вишневецький. Вони запрошували до комісії студентів Києво-Могилянської академії, щоб ті, виконуючи незначні обов'язки у церкві, могли навчатися за кордоном. У 1777–1778 рр. І. Фальковський навчався у протестантській школі, потім у піарській гімназії Пешта, у 1780–1781 рр. – в університеті Буди. За час свого перебування в Угорщині І. Фальковський накопичив велику бібліотеку (близько 700 одиниць), яка залишилася в Михайлівському Золотоверхому монастирі. Переважну частину бібліотеки єпископа становлять угорські видання з природознавства.

Завершальною частиною екскурсії стали відвідини відділу формування та використання газетних фондів, де гостям представили газети угорською мовою, що видавалися як в Україні, так і в Угорщині, а також видання культурно-національних меншин, які проживають в Україні, зокрема азербайджанців, вірмен, греків, євреїв, німців, поляків, румунів (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 27.01*).

Опубліковано результати прогностно-аналітичного дослідження фахівців академії «Український науково-технічний форсайт».

Фахівці Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України за підтримки Представництва Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні організували та провели прогностно-аналітичне дослідження змін пріоритетів наукового пошуку, які відбулися протягом

останніх трьох років у зв'язку з викликами повномасштабної війни та глобальними трендами розвитку науки і технологій.

У дослідженні представлено синтезований методом Дельфі погляд понад 550 українських учених-експертів на те, які напрями наукових досліджень і розробок вони вважають найбільш актуальними сьогодні і як вплинула на їх визначення російсько-українська війна.

Дослідження дало змогу також дізнатися, як сприймається реальна науково-технічна політика нашої держави науковою громадськістю, а також засвідчило впевненість переважної більшості українських дослідників у тому, що науково-технічний потенціал України далеко не повною мірою залучений до вирішення проблем підвищення обороноздатності і відновлення економіки країни.

Видання «Український науково-технічний форсайт: стратегічні напрями та перспективи розвитку науки і технологій». / під. ред. д-ра екон. наук Поповича О. С., Київ: Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г. М. Доброва НАН України, 2024. – 84 с. ISBN 978-617-8489-89-2
доступне за
посиланням: <https://foresight.in.ua/UkrSciTechForesight2024.pdf> або:
DOI 10.5281/zenodo.14579379 (*Національна академія наук України*
(<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 28.01).

Про оголошення конкурсу на заміщення посади директора Інституту електродинаміки Національної академії наук України

Національна академія наук України відповідно до свого Статуту та Методичних рекомендацій щодо особливостей обрання керівника державної наукової установи, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 998 «Деякі питання обрання та призначення керівника державної наукової установи», оголошує конкурс на заміщення посади директора Інституту електродинаміки Національної академії наук України.

Відповідно до Статуту НАН України, право висунення кандидатів на посаду директора наукової установи мають: Президія НАН України, відповідне відділення НАН України, члени НАН України, вчена рада установи, колективи наукових відділів установи. Кандидатом на посаду директора наукової установи не може висуватися особа у випадках, передбачених ч. 3 ст. 9 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» й Основними принципами організації та діяльності наукової установи Національної академії наук України, затвердженими постановою Президії НАН України від 29.09.2021 № 291 (п. 4.4., розділ IV).

Кандидат на посаду директора державної наукової установи має вільно володіти державною мовою, мати науковий ступінь доктора наук або доктора філософії і стаж роботи на посадах наукових працівників та (або) науково-педагогічних працівників не менше 10 років.

Вносячи Відділенню енергетики та енергетичних технологій НАН України пропозиції щодо претендентів на посаду директора наукової установи НАН України, слід додати такі документи кандидатів:

1. Письмову згоду на балотування, в якій зазначається інформація про застосування або незастосування до претендента обмежень, встановлених ч. 3 ст. 9 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

2. Анкету наукового працівника (особовий листок з обліку кадрів) з фотокарткою.

3. Автобіографію.

4. Копії ідентифікаційного номера платника податків, першої сторінки паспорта (засвідчену претендентом), трудової книжки, дипломів про вищу освіту, присудження наукових ступенів та атестатів про присвоєння вчених звань.

5. Список наукових праць.

6. Довідку про проходження попереднього, періодичного та позачергового психіатричних оглядів встановленого порядку.

7. Довідку про наявність або відсутність судимості.

8. Інформаційну довідку з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

9. Згоду на збір та обробку персональних даних.

Копії документів, які подаються претендентом (крім копії паспорта), мають бути засвідчені в установленому порядку.

Прийом документів претендентів здійснюється Відділенням енергетики та енергетичних технологій НАН України протягом двох місяців від дня оприлюднення оголошення – до 6 квітня 2025 р. за адресою: вул. Володимирська, 54, м. Київ.

Довідки за телефонами:

Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України: 239 66 44; 239 65 34.

Підготовка та безпосереднє проведення виборів директора Інституту електродинаміки Національної академії наук України мають бути організовані цією установою відповідно до згаданих Методичних рекомендацій Кабінету Міністрів України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 6.02).

Міністерство освіти і науки України розпочинає проведення державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти за напрямками «Інженерно-технологічний» та «Природничо-математичний».

Міністерство освіти і науки України розпочинає проведення державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти стосовно провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності за напрямками «Інженерно-технологічний» та «Природничо-математичний».

Зверніть особливу увагу на коректність подання даних на державну атестацію, зокрема в частині обов'язкового розподілу даних між кафедрами, лабораторіями та відділами в межах напряму (не інститутами / факультетами).

Перевірити доступ можна, перейшовши за прямим посиланням (для авторизованих користувачів) <https://atestat.nauka.gov.ua/uk/user-vou/list-atestat>

На цій сторінці розміщені інформаційні матеріали, посилання на інструкції, файли та інша інформація, пов'язана з проведенням державної атестації НУ та ЗВО в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності за окремими науковими напрямами.

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.10.2024 № 1485 «Про державну атестацію наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 20.11.2024 р. за № 1743/43088, 1744/43089.

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.11.2024 № 1675 «Про забезпечення організації та проведення у 2024–2025 роках державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової та науково-технічної діяльності» (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2025. – 7.02).*

Міжнародне співробітництво в галузі освіти і науки

Міжнародна панельна дискусія «Історична постать Вільгельма фон Габсбурга (Василя Вишиваного) у контексті українсько-австрійських відносин» (АНОНС)

У Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського 13 лютого 2025 р. о 12:00 (Київ, вул. Володимирська, 62, читальна зала відділу образотворчих мистецтв, кімната 302) відбудеться Міжнародна панельна дискусія «Історична постать Вільгельма фон Габсбурга (Василя Вишиваного) у контексті українсько-австрійських відносин» (до 130-річчя від дня народження). Організатори заходу – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут історії України НАН України, Посольство Австрії в Україні.

Мета зібрання – висвітлення діяльності визначної особистості української історії ерцгерцога Вільгельма фон Габсбурга, його ролі у становленні й розвитку українсько-австрійських відносин, історичного внеску в публічну дипломатію початку ХХ ст. та його значення для сьогодення. Захід акцентує на значущості національної публічної дипломатії у зміцненні міжнародних зв'язків, а також на важливій ролі бібліотеки як платформи для міжкультурного діалогу та популяризації історичної спадщини.

Дискусія триватиме в гібридному форматі – офлайн і онлайн.

Вхід вільний. Потрібна попередня реєстрація.

Посилання для дистанційної участі

Ідентифікатор: 720 0541 7096

Код доступу: wh8veX

Робочі мови заходу: українська, німецька, англійська.

Довідково. Вільгельм Габсбург (1895–1948) – австрійський ерцгерцог із династії Габсбургів, політик, дипломат, поет, полковник Легіону Українських січових стрільців і Армії Української Народної Республіки. Один із небагатьох представників вищої аристократичної верстви, який власною активною участю в національно-визвольній боротьбі формував міжнародний імідж України.

Архікнязь Вільгельм Габсбург – непересічна постать в українській дипломатичній історії, яка здобула визнання, віддано підтримуючи та розбудовуючи українську ідею. Під час Першої світової війни ерцгерцог служив у Легіоні Українських січових стрільців, де, ставши символом українсько-австрійського партнерства, здобув свій народний псевдонім за любов до українських вишиванок – Василь Вишиваний. Під цим іменем Вільгельм Габсбург долучився до українського державного будівництва 1917–1921 рр. і займався культурно-просвітницькими ініціативами. Саме тоді діяльність Вільгельма Габсбурга набуває політичної ваги – його вважали неофіційним кандидатом на український престол у разі встановлення монархії.

По завершенні національно-визвольних змагань Вишиваний не полишив української ідеї, однак його життя трагічно обірвалося після арешту радянськими спецслужбами. Загинув 1948 р. в київській в'язниці.

Постать Вільгельма фон Габсбурга є важливим свідченням спільного історичного минулого Австрії та України. Не втративши австрійського аристократизму та європейськості, він став одним із тих, хто плекав сходження сучасного українства (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 28.01).

Обговорено подальшу співпрацю між Національною академією наук України та Міжнародним інститутом прикладного системного аналізу (IIASA).

У режимі відеоконференції 4 лютого 2025 р. відбулася зустріч президента НАН України, голови Комітету із системного аналізу НАН України академіка НАН України А. Загороднього з генеральним директором Міжнародного інституту з прикладного системного аналізу (IIASA, м. Лаксенбург, Австрія) професором Г. Й. Шеллнхубером (“John” Schellnhuber).

У зустрічі також взяли участь: з боку НАН України – перший заступник голови Комітету із системного аналізу НАН України академік НАН України В. Богданов, представник НАН України в Раді IIASA академік НАН України О. Бородіна та учений секретар Комітету із системного аналізу НАН України доктор технічних наук А. Запорожець; з боку IIASA – заступник генерального директора доктор К. Ліпс (Karen Lips), помічник генерального

директора С. Дрінкович (Sanja Drinkovic) та науковий співробітник IIASA доктор Т. Єрмольєва (Tatiana Ermolieva).

Академік НАН України А. Загородній зазначив у вступному слові, що НАН України є, згідно із законодавством України, вищою науковою організацією нашої країни, до складу якої входить близько 170 наукових установ. Він також стисло поінформував щодо структури академії, кількості науковців, що працюють в інститутах, міжнародних зв'язків НАН України. Президент академії підкреслив, що НАН України з 1994 р. є офіційною національною членською організацією України (National Membership Organization) в IIASA і має довготривалий досвід плідної співпраці з цією авторитетною міжнародною науковою організацією. Сьогодні ефективно виконується спільний науковий проєкт НАН України та IIASA “Integrated Modeling for Robust Management of Food-energy-water-social-environmental (FEWSE) Nexus Security and Sustainable Development”, до участі в якому залучено близько 30 науковців дев'яти установ НАН України (Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова, Інституту загальної енергетики, Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Інституту демографії та проблем якості життя, Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова, Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка, Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України, Державної установи «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук НАН України», Державної установи «Центр оцінювання діяльності наукових установ та наукового забезпечення розвитку регіонів України НАН України») та Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського».

Професор Г. Шеллнхубер висловив слова солідарності з українськими колегами в умовах російської воєнної агресії та запевнив у їх всебічній підтримці з боку IIASA.

Під час зустрічі було детально обговорено поточний стан і перспективи подальшої співпраці між НАН України та IIASA. Зокрема, йшлося про підготовку низки спільних монографій у видавництві Springer та інших публікацій, навчання українських молодих дослідників у Літній школі IIASA для молодих науковців за грантом IIASA тощо (**Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 5.02**).

Міжнародна науково-практична конференція «Збереження національної спадщини та розвиток культурних практик в умовах суспільних викликів (до 130-річчя від дня народження організатора науки, поета, митця М. Рильського)» (АНОНС)

Міжнародна науково-практична конференція «Збереження національної спадщини та розвиток культурних практик в умовах суспільних викликів (до

130-річчя від дня народження організатора науки, поета, митця Максима Рильського)» відбудеться 19 березня 2025 р.

Організатори заходу – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Національна асоціація українців, Український комітет Міжнародної асоціації з дослідження і поширення слов'янської культури.

Тематичні напрями конференції.

Секція 1. Україна нескорена: виклики української науки та культури в умовах війни:

– М. Рильський як ініціатор етнографічних видань та досліджень.

– Особливості культурно-антропологічного вивчення війни: міждисциплінарна взаємодія.

– Динаміка сучасних міграційних рухів в Україні та за її межами. Ідентичність в умовах війни: вектори, трансформації, маркери.

– Культура й пам'ять: нові форми та локальні ініціативи.

– Етнологія в еру цифрових технологій: від збереження до візуалізації та популяризації культурної спадщини українців.

Секція 2. Тенденції досліджень декоративно-прикладного мистецтва в контексті нових викликів:

– Розвиток академічних досліджень декоративно-прикладного мистецтва: від сучасників М. Рильського до сьогодні.

– Українські мистецтвознавчі школи в контексті світових тенденцій розвитку.

– Декоративно-прикладне мистецтво в час війни: нові грані.

– Питання збереження декоративно-прикладних творів як культурної спадщини: взаємодія із музеями.

Секція 3. Нематеріальна культурна спадщина і сучасний фольклористичний дискурс: стратегія спадкоємності:

– М. Рильський у сучасному гуманітарному просторі: наукова спадщина, его-документи, компаративні та міждисциплінарні студії.

– Фольклор і масова культура: формування національно-патріотичної свідомості українців.

– Фіксація і документація фольклорних записів за воєнних умов: вітчизняний і зарубіжний досвід.

– Героїчний епос: трансмісія традиції в період російсько-української війни.

– Українська фольклористика у міжнародних наукових зв'язках: нові підходи та напрями.

– Стратегія збереження нематеріальної культурної спадщини: сучасне бачення та практика.

Секція 4. Вітчизняне аудіовізуальне та театральне мистецтво: творчі трансформації у соціокультурній динаміці:

– Культурологічне осмислення спадщини та ціннісні домінанти творчої діяльності М. Рильського.

- М. Рильський та українська театральна культура.
- Екранні мистецтва в сюжетах «повстання мас» і тотальної кризи культури, ретроспективні технології трактування еволюції кіномистецтва і кіноінженерії.
- Проблематика та жанрові особливості сучасного аудіовізуального мистецтва України.
- Українські мистецькі культурні продукти в світовому художньому просторі: рефлексії, трансформації та сучасні практики.

Секція 5. Мистецтво образотворення періодів соціально-культурних викликів:

- Постать М. Рильського: художнє бачення українських митців.
- Українське мистецтво в контексті соціокультурних криз ХХ–ХХІ ст.
- Сучасні дослідження образотворчого мистецтва в контексті відновлення, реставрації та збереження культурної спадщини.
- Образ України часів воєнних лихоліть: вітчизняні та іноземні твори.

Секція 6. «А музи не мовчать»: українська музична культура в роки війни:

- М. Рильський у плеяді творців української музики.
- Академічна школа вітчизняного музикознавства другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. у її зв'язках із сучасними українознавчими дослідженнями в гуманітарних дисциплінах.
- Українська музична енциклопедистика як чинник опору нівеляційним тенденціям у роки війни.
- Класична українська музикознавча спадщина: наукове та соціальне значення в часи воєнного лихоліття.
- Системні етномузикологічні дослідження в контексті концептуалізації сучасної гуманітарної науки (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 28.01).

Наука і влада

Міністерство освіти і науки України внесло зміни до Наказу № 910 «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача вищої освіти у 2024 році»

Відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України, п. 1 ч. 3 ст. 3, абзацу п'ятого частини першої статті 4, підпункту 22 пункту 2 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про вищу освіту», абзацу другого частини третьої статті 571 Закону України «Про освіту», статті 17 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», абзацу шостого частини першої статті 21 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента

України «Про введення воєнного стану в Україні»», пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630,

НАКАЗУЮ:

1. Внести до наказу Міністерства освіти і науки України від 24 червня 2024 року № 910 «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача вищої освіти у 2024 році», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 24 червня 2024 р. за № 945/42290, такі зміни:

– заголовок наказу викласти в такій редакції:

«Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача освіти»;

– пункт 1 викласти в такій редакції:

1. Тимчасово на період дії правового режиму воєнного стану в Україні призупинити:

– прийом заяв, проведення конкурсного відбору, укладання договорів про навчання між закладом вищої освіти та вступником та зарахування на навчання для здобуття третього (освітньо-наукового, освітньо-творчого) рівня вищої освіти та в асистентуру-стажування на денну або дуальну форми здобуття освіти за кошти фізичних та юридичних осіб (крім іноземців та осіб без громадянства за умови наявності державного визнання документа про освіту, на підставі якого здійснюється вступ);

– переведення здобувачів фахової передвищої та вищої освіти на денну або дуальну форми здобуття освіти з інших форм здобуття освіти, крім таких категорій осіб:

– особи, які на дату переведення не досягли граничного віку направлення на базову військову службу, визначеного ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», за умови наявності інформації про попереднє навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти;

– особи, звільнені з військової служби після 24 лютого 2022 р.;

– іноземці та особи без громадянства (за умови наявності державного визнання документа про освіту та академічної довідки, на підставі яких здійснюється переведення);

– поновлення (включаючи допуск до освітнього процесу після завершення строку переривання навчання) на денну або дуальну форми здобуття освіти, крім таких категорій осіб:

– особи, які на дату поновлення не досягли граничного віку направлення на базову військову службу, визначеного ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», за умови наявності інформації про попереднє навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти;

– здобувачі освіти, які мали перерву в навчанні у зв'язку з вагітністю та пологами або доглядом за дитиною до досягнення нею трирічного віку (шестирічного віку у передбачених законодавством випадках);

– особи, звільнені з військової служби після 24 лютого 2022 р.;

– особи, які поновлюються для здобуття освіти за медичними або фармацевтичними спеціальностями, за умов наявності інформації про попереднє навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти;

– особи, яким було надано академічну відпустку тривалістю не більше одного року за медичними показаннями (у тому числі у разі її продовження до двох років), у зв'язку з участю в програмі академічної мобільності або у зв'язку із сімейними обставинами, за умов наявності інформації про попереднє навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти;

– особи, які поновлюються до складу курсантів вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів фахової передвищої військової освіти, закладів фахової передвищої спеціалізованої військової освіти;

– особи, які на дату поновлення не досягли граничного віку направлення на базову військову службу, визначеного ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», та поновлюються зі складу курсантів вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів фахової передвищої військової освіти, закладів фахової передвищої спеціалізованої військової освіти;

– особи, які розпочали здобуття фахової передвищої або вищої освіти в закладах освіти за кордоном та повернулися для продовження здобуття освіти в Україну (за умов наявності державного визнання документа про освіту та академічної довідки, на підставі яких здійснюється переведення);

– іноземці та особи без громадянства (за умов наявності державного визнання документа про освіту та академічної довідки, на підставі яких здійснюється переведення);

доповнити пунктами 2–4 такої редакції, у зв'язку з чим пункти 2–4 вважати пунктами 5–9 відповідно:

«2. Встановити, що поновлення за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодший спеціаліст, спеціаліст не здійснюється.

3. Встановити, що здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії, які до 1 січня 2024 р. були відраховані із закладу вищої освіти (наукової установи) у зв'язку із завершенням терміну навчання за відповідною освітньо-науковою програмою без захисту дисертації, можуть бути поновлені до закладу вищої освіти (наукової установи) на заочну або вечірню форму здобуття освіти в межах ліцензованого обсягу за умов наявності інформації про попереднє навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти з метою захисту дисертації на строк не більше дев'яти місяців. У такому разі видатки, пов'язані з проведенням захисту дисертації, здійснюються здобувачем за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб.

4. Встановити, що у разі анулювання ліцензії у закладах освіти за певним рівнем вищої освіти або освітніми програмами, що передбачають присвоєння професійної кваліфікації з професій, для яких запроваджено додаткове

регулювання, здобувачі освіти можуть бути поновлені до інших закладів освіти лише на вечірню або заочну форму здобуття освіти»;

– пункт 6 викласти в такій редакції:

«6. Директорату фахової передвищої, вищої освіти (Шаров Олег) та департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації (Криштоф Світлана) забезпечити верифікацію даних щодо здобувачів фахової передвищої та вищої освіти та здійснити організаційно-технічні заходи у разі виявлення випадків порушення законодавства».

2. Директорату фахової передвищої, вищої освіти (Шаров Олег) забезпечити подання цього наказу в установленому законодавством порядку на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника міністра Винницького Михайла.

4. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 28.01*).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Є. Глушук, мол. наук. співроб. ФПУ НБУВ

Аналіз потенціалу сучасних соціальних медіа в контексті формування владних стратегічних комунікацій

У статті проаналізовано репрезентативний потенціал сучасних соціальних медіа в контексті діяльності структур інституту президентства, зокрема їх роль та ефективність ресурсів у формуванні владних стратегічних комунікацій. Охарактеризовано найбільш результативні методики медіааналізу та системи моніторингу у сфері соціальних медіа, їх функціональні можливості для верифікації та імплементації даних крізь призму публічної політики інституту президентства. На основі аналізу доведено ефективність використання маркетингових досліджень соцмереж у забезпеченні мінливості медіапростору владних структур та підтримці зворотного зв'язку в системі «влада – суспільство».

Ключові слова: соціальні медіа, комунікації, інститут президентства, моніторинг, медіааналіз.

Сучасний розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій призводить до радикальних змін у житті суспільства, змінюючи традиційні уявлення про політичні інститути та процеси, культурні цінності, їх значущість у становленні та зміцненні демократичних структур. У результаті цих глобальних змін відбувається поступальний рух до інформаційного суспільства, де визначна роль належить інформації та знанням, які, у свою чергу, трансформують сучасну політичну реальність та управлінський процес шляхом зміни їх ролі та функцій. При фактично незмінних правилах побудови публічної політики для окремих владних інститутів наявні можливості ІТТ актуалізують питання пошуку ефективних інструментів їх відкритості та прозорості для суспільства. Особливо це стосується інститутів президентської

влади, адже в умовах сучасного світу, який є складним і турбулентним, повним нових загроз і викликів, зростає роль особистості в політиці, зокрема президента. На нього покладаються великі надії в суспільстві, і саме соціум через комунікативні майданчики соціальних медіа має можливість не лише активно слідкувати за дотриманням проголошеного курсу, виступати лакмусовим папірцем результативності його політичних рухів, а й ефективно впливати шляхом виявлення політичної мобілізації, протестних настроїв і різноманітних онлайн-акцій. Тому представлення інституту президентства в соціальних медіа потребує чітких алгоритмів подання інформації та їх широкого мережевого аналізу. Важливим аспектом при цьому залишається питання контролю та вчасного реагування на соціальні фідбеки, зменшення напруження в інформаційному полі держави та аналіз можливих наслідків тих чи інших інфоповодів. Це вбачається можливим лише за умови проведення ефективного моніторингу мережевої інформації та застосування сучасних технологій аналітики даних.

На сьогодні питання мережевих комунікацій розглядається в більшості наукових досліджень щодо становлення інформаційного суспільства та нового світового порядку. У працях зарубіжних дослідників інтернет-мереж Дж. Морено, А. Радкліфф-Брауна, Д. Барнса та Е. Ботта, П. Ердьоша та А. Реньї, С. Мілгрема та Д. Треверса можна віднайти загально-теоретичні питання становлення та розвитку мережевих об'єднань, більш ґрунтовні дослідження мережевих комунікацій з позицій комунікативістики представлені в роботах вітчизняних дослідників В. Різуна, В. Іванова, Л. Городенко, Є. Цимбаленка, І. Артамонової, В. Корнєєва, В. Владимірова, В. Рябічева, О. Гриценко, А. Захарченка та ін. Серед важливих проблем і питань багато дослідників аналізують роль соціальних медіа у формуванні громадянського суспільства, яка проявляється через проникнення соціальних медіа у громадську сферу, забезпечення можливості реалізації права свободи слова та мобілізацію громадської спільноти [5]. Стосовно специфіки комунікативної діяльності органів влади в сучасних соціальних медіа, то найбільшою мірою ці питання ставали об'єктом наукових пошуків В. Горового, Т. Гранчак, Ю. Половинчак, Л. Галаган, Л. Чуприни та ін. Проте, незважаючи на достатньо широкий спектр досліджень, подальший розгляд тематики потребує конкретизації поняття «соціальних медіа», вивчення сучасних методів мережевого аналізу, а також можливість застосування маркетингових систем моніторингу до суспільно-політичних інтернет-мереж у діяльності владних структур.

Соціальні медіа з'явилися приблизно десятиріччя тому та ототожнювалися виключно з блогосферою, проте сьогодні це поняття включає в себе, крім блогів, соціальні мережі, інтернет-форуми, проєкт вікіпедії, підкасти та відео [9]. Існує безліч визначень соціальних медіа. У деяких вони ототожнюються із соціальними мережами, як у Оксфордському словнику, де соціальні медіа визначаються як вебсайти та додатки, що використовуються для соціальних зв'язків (social networking). "The Social Media Guide website"

назвав близько 50 визначень соціальних медіа. А. Каплан та М. Хенлайн дають таке визначення, яке вважається нам найбільш повним та вичерпним: «Соціальні медіа – це група інтернет-додатків, які побудовані на ідеологічних та технологічних засадах другого вебу та дозволяють користувачам створювати контент та обмінюватись ним» [10]. Тобто соціальні медіа – це «вид мас-медіа, який використовують для опису нових форм комунікації генераторів контенту з його споживачами і для яких визначальне значення має фактор копродукції контенту самими користувачами кінцевого продукту, коли кожен читач/передплатник блогу, наприклад, може виконувати функції коментатора, репортера, фотокореспондента та/або редактора конкретного сервісу» [11, с. 49].

За даними щорічного звіту Global Digital 2021, сумарно людство провело в інтернеті лише за минулий рік понад 1,3 млрд років. Більшість цього часу – у соцмережах. Нині з майже восьмимільярдного населення планети соцмережі використовують 4,2 млрд людей – більш як половина. За останнє десятиліття кількість прихильників соціальних медіа потроїлась, а за останній рік зросла приблизно на 13 %, зокрема через пандемію. Найбільш популярними соціальними медіа вважаються Facebook, YouTube, Whatsapp, Instagram, Facebook Messenger, Reddit, Telegram, LiveJournal, Twitter, Blogspot, Liveinternet, TikTok та ін [7]. Така шалена популярність соціальних медіа обумовлена їх функціональними можливостями, що дають змогу користувачам вільно комунікувати в режимі реального часу, завжди мати доступ до актуальної інформації та висловлювати свою думку з приводу найрезонансніших подій.

Крім міжособистісної взаємодії, соціальні медіа також помітно впливають на взаємодію державної влади і суспільства – користувач стає безпосереднім учасником політичного життя держави. Як зазначає Ю. Половинчак, «соціальні медіа сприяють комунікації влади з громадянським суспільством у форматі “тут і зараз”. Успіх такого діалогу забезпечується його неформальністю – розмитістю кордонів між особистим і публічним; демократичністю – можливістю включення в комунікацію абсолютно будь-якого користувача інтернету та оперативністю» [4].

Соціальні медіа дають змогу скоротити дистанцію між президентом та народом, сформувати механізми зворотного зв'язку, стати новим горизонтальним комунікаційним середовищем. На сьогодні багато політиків, світових лідерів та президентів активно використовують соціальні медіа для спілкування з виборцями: пишуть пости, публікують фото та відео, висвітлюють офіційні візити та заходи, можуть вступити в дискусію зі своїми читачами. Наприклад, 44 Президент США Б. Обама свого часу очолював рейтинг політиків з найбільшою кількістю фоловерів у соцмережах. Його твіттер-акаунт @BarackObama був четвертим за популярністю у Twitter, поступаючись лише поп-зіркам. Президент Нігерії М. Бухарі був переобраний на новий термін у 2019 р., має акаунт у Twitter, веде блог у Facebook, сам пише пости, викладає фотографії та відео. Президент Індонезії Дж. Відодо

самостійно знімає відеоблог на YouTube, робить селфі і веде репортажі із зустрічей із главами держав. Прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху також активно використовує соціальні медіа для спілкування з виборцями, робить пости у Twitter, Instagram, YouTube і Facebook, сам пише тексти, але фото- і відеоматеріали представляє з офіційних джерел. Він розповідає про візити й зустрічі, висвітлює заходи і виходить у прямий ефір під час інтерв'ю. Президент України В. Зеленський також бере активну участь у соціальних мережах та має найбільше підписників у соціальних мережах на пострадянському просторі. Особливо часто його читають в Instagram, аудиторія якого становить 8,5 млн осіб. Є в українського Президента і офіційно підтверджена сторінка у Facebook з 1 млн 17 тис. фоловерами, при цьому треба зауважити, що обидві сторінки регулярно оновлюються, а сам В. Зеленський, хоч і дуже рідко, але може вступити в дискусію зі своїми читачами. Дещо менше у Президента України підписників у соціальній мережі Twitter – 141 тис. осіб, також він відкрив і Telegram-канал, до якого вже долучилися 26 тис. осіб [1].

Проте сучасне поле інформаційної політики інституту президентства будується не лише на репрезентативних методах представлення даних, а здебільшого на прагненні вибудувати конструктивну взаємодію та діалог із суспільством, бути відкритим до критики та своєчасно реагувати на негативні закиди. Для успішного аналізу своїх дій, для оцінки власного рейтингу моніторинг інформаційних приводів соціальних медіа є вкрай необхідним інструментом. На основі отриманих даних оперативно найкраще приймати рішення. Тому важливо відстежувати, що аудиторія думає про конкретні дії та висловлювання представників президентської влади, що про неї пишуть ЗМІ.

Так запорукою успіху політики В. Черчилля під час Другої світової війни стала його інформаційно-аналітична діяльність. Він отримував примірники всіх європейських газет ще до їх виходу в друк і щоранку починав з їх вивчення. Якщо політик не встигав прочитати всі новини, його співробітники робили для нього дайджест із найважливішою політичною інформацією, яку він аналізував і враховував у стратегічному плануванні [3].

Сучасний медіамоніторинг виконує ту саму функцію. Але з огляду на те, що в нинішньому світі матеріали нескінченно генеруються і поширюються через найрізноманітніші канали, оперативного моніторингу поточної ситуації лише фахівцем з моніторингу вже недостатньо. Якісне вивчення смислів і контекстів не тільки показує реальну ситуацію, але дає підставу для прогнозування. Такий аналіз робиться на основі спеціальних методик оцінки інформаційних матеріалів. Щоб полегшити це завдання, існує безліч спеціальних сервісів та інструментів. Головним чином для аналітики згадок вдаються до двох напрямів – до моніторингу ЗМІ та моніторингу соцмедіа. Певні компанії спеціалізуються на одному з цих напрямів, інші прагнуть до комплексної медіааналітики, що охоплює моніторинг як ЗМІ, так і соцмереж. Одна система може охопити понад 100 000 джерел: популярні соціальні мережі, блоги, форуми, сайти відгуків, месенджери, онлайн-ЗМІ.

Моніторингові системи мають можливість фільтру: тип медіа, тональність згадування персони (позитив, негатив, нейтрал), період публікацій, географічне розподілення згадок та інші необхідні критерії. Результати моніторингу подаються в текстовому вигляді, відображаються простими та зрозумілими графіками, є автоматичні звіти. Кожен із цих сервісів унікальний за своїми функціями, можливостями та мають досить широкий спектр медіааналізу, який постійно вдосконалюється. Найбільш популярними на сьогодні все ж залишаються маркетингові системи моніторингу, які дають змогу проводити розгорнуту аналітику компанії в інтернет-просторі та мають досить широкий спектр функціональних засобів.

Більшість із цих систем можуть ефективно застосовуватися також у дослідженні інституту президентства, окремих владних структур та конкретних особистостей, даючи повну картину їхнього інформаційного життя. До таких моніторингових систем сучасності належать:

1. Semantrum – персональний сервіс моніторингу всіх типів ЗМІ та соцмедіа. У системі є: автоматична обробка публікацій (тональність, персони, бренди, геолокація, мова), аналітика (кодифікація публікацій, PR-метрики, експертні оцінки), графічне представлення контенту, порівняння тем та виявлення трендів, експорт даних у різних форматах, e-mail та Telegram-розсилки з гнучкими налаштуваннями, використовуються технології обробки великих масивів даних (Big Data). Водночас моніторингова система Semantrum має архів публікацій за необхідною темою глибиною до 20 років.

2. SoMo Bot – це сервіси, які цілодобово моніторять та аналізують інформацію в ЗМІ. Щойно з'являється інформація про ваш бренд/компанію/ринок/конкурентів – бот надсилає про це інформацію в обраний вами месенджер у режимі реального часу. Сервіс дає можливість відстежувати конкретні події, відслідковувати згадування конкретної персони або бренду, отримувати новини про себе або конкурентів, попереджати інформаційні загрози.

3. YouScan – це платформа для аналітики соціальних медіа на базі штучного інтелекту з найкращими в індустрії можливостями аналізу зображень.

Система допомагає бізнесам вивчати думки користувачів, знаходити важливі інсайти, керувати репутацією та швидко реагувати на критику за допомогою сповіщень у реальному часі. Постійно аналізуючи інтереси замовника, система створює його «портрет», щоб розуміти його потреби та пропонувати саме те, що підходить саме йому, що, у свою чергу, допомагає налагодити персоналізовані комунікації в різних площинах. Є можливість отримання миттєвих повідомлень про найважливіші події: сплеск негативу, згадування від лідера думок та інші.

4. LOOQME – платформа для збору та аналізу згадок в online та offline і соціальних мережах. Для бізнесу, брендів та публічних осіб, що дбають про свою репутацію та будують ефективні комунікації. Щоденно система моніторить новини з близько 75 000 джерел, а це понад 2 500 000 новин на

тиждень. На основі зібраних даних система робить аналіз, щоб клієнти приймали більш свідомі управлінські рішення.

5. СКАН Інтерфакс – це ще один сервіс, призначений для моніторингу ЗМІ та перевірки контрагентів. Незважаючи на те, що в системі немає окремого продукту для моніторингу соцмедіа, функції для аналізу соцмереж можна підключити як додаткову послугу. У базі 42 000 джерел, серед яких закриті стрічки інформагентств і платні видання. Завдяки об'єктному пошуку та інтеграції із сервісом СПАРК система добре розпізнає в новинах згадки юридичних та фізичних осіб, а також однойменних компаній. Зручний інструмент Сканія – теплова карта, що демонструє найбільш повторювані фрагменти, а карта ризиків, що формується в режимі реального часу, показує фактори, які найбільше впливають на репутацію. Для визначення ваги згадок використовуються три індекси: індекс помітності враховує впливовість ЗМІ і роль компанії або персони в публікації; в індекс репутаційного ризику береться до уваги наявність різних ризик-факторів (економічних, законодавчих, етичних тощо); використовується індекс прямої мови. Підходить і для контролю репутації в режимі реального часу, і для глибоких досліджень.

Ці та інші дотичні системи (Brand Analytics, SemanticForce, IQBuzz, Angry Analytics та ін.) конкурують на сьогодні з точки зору надання моніторингового функціонала в дослідженні соцмереж та дедалі більше виходять за рамки бізнес-процесів у площину соціально-політичних комунікацій. Сьогодні для збереження ринкових позицій ці компанії працюють на постійне розширення функціональності сервісів, запуск нових супровідних продуктів і послуг для сектору владних структур [2]. Тож розглядаючи владні структури та специфіку їх представлення в соцмережах, відповідні сервіси можуть бути як простим краулером, що збирає посилання на згадки, так і аналітичним інструментом із налаштуваннями тональності згадувань, графіками поширення інформації та багатьма іншими додатковими функціями.

Отже, зміна формату комунікацій інституту президентства і його перехід в онлайн-простір неминуче вплинули на комунікаційні стратегії [6, с. 311]. Зростаючий рівень інформованості громадян і безперервне збільшення очікувань змушують владні структури модернізувати методи впливу на цільові аудиторії, що передбачає постійний моніторинг результатів кожного інноваційного кроку. У разі, якщо певний курс вибрано неправильно, служби інформаційного забезпечення президента можуть оперативно змінити інструментарій та характер використовуваних матеріалів або скорегувати курс і докласти додаткових зусиль для донесення їх місії цільовій аудиторії. І навпаки, якщо користувачі позитивно реагують на певні дії інституту президентства, а медіа забезпечують йому всебічну підтримку, влада може переходити до наступних викликів та реалізації нових владних ініціатив. Відстеження динаміки й тональності згадувань президента дає змогу оперативно визначити, чи працює те чи інше повідомлення на потрібний

сегмент аудиторії або ж воно потрапляє під психологічний феномен «банерної сліпоти», який характеризується підсвідомим відторгненням або ігноруванням користувачами «банерної» інформації під час відвідування інтернет-ресурсів.

Висновки. Таким чином, більшість маркетингових систем моніторингу можна ефективно використовувати в дослідженнях інституту президентства, зокрема, з точки зору виявлення інформаційних атак, оцінки репутації, оцінки вибраного курсу розвитку країни, прогнозуючи наперед наслідки прийняття чи неприйняття певного рішення, або визначення психологічного портрета виборця чи лояльності інтернет-акторів. Крім того, перспективним залишається сфера застосування таких систем у конкурентній розвідці й аналізі громадської думки щодо значущих питань президентського курсу, що передбачає перехід від прямих завдань маркетингу і PR до політичної аналітики за рахунок інтеграції з іншими відкритими джерелами інформації – антикорупційними майданчиками, системами моніторингу юридичних осіб та політичних партій, системами інформаційної безпеки тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Братушак О. «Прямі комунікації» Зеленського в соцмережах поки програють традиційним медіа. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/de-zeryami-komunikatsiyi-zelenskogo-v-sotsmerezah-poky-prograyut-tradytsijnym-media-i30269>
2. Иващук Е. 10 лучших сервисов для мониторинга социальных сетей. URL: <https://www.unisender.com/ru/blog/idei/monitoring-sotsialnyh-setey>
3. Моніторинг ЗМІ на кшталт розвідки. URL: <https://strategi.com.ua/event/monitorynh-zmi-na-kshtalt-rozvidki>
4. Половинчак Ю. Мобілізаційний та маніпулятивний потенціал дискурсу соціальних медіа в умовах перехідного суспільства. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=446:sotsialni-media&catid=8&Itemid=350
5. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства : [монографія] / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ. 2013. 250 с.
6. Татаринов К. А. Современные аспекты маркетинговых коммуникаций в цифровом обществе. Азимут научных исследований: экономика и управление. 2009. Т. 8. № 1 (26). С. 307–312. <https://doi.org/10.26140/anie-2019-0801-0072>
7. Digital 2021: the latest insights into the «state of digital». URL: <https://wearesocial.com/blog/2021/01/digital-2021-the-latest-insights-into-the-state-of-digital>
8. Shannon M. Combining Social Media and Traditional Media in a Modern Communications Plan / Mortland Shannon. 2012. URL: http://web02.gonzaga.edu/comltheses/proquestftp/Mortland_gonzaga_0736M_10170.pdf

9. Social Media and its Origins. URL:
<http://www.defence.gov.au/pathwaytochange/Docs/SocialMedia/1.%20Social%20media%20and%20its%20origins%20SM.pdf>

10. Manovich L. The Language of New Media. Cambridge MIT Press/Leonardo Books, 2001. 394 c.

11. Watson T., Noble P. Evaluating Public Relations. Second edi. London ; Philadelphia : Kogan page, 2007. 225 c.